Lietuvos mokslų akademijos žinios

INFORMACINIS LEIDINYS 2022 m. Nr. 4 (102) Įsteigtas 1994 m. LUX ET VERITAS

Lietuva ir CERN

Šiemet minime Lietuvos mokslui svarbią sukaktį – 100 metų pirmajam istorijos pervartas atlaikiusiam universitetui su dėstomąja lietuvių kalba. Savarankiška valstybė negalėjo apsieiti be savos aukštąjį išsilavinimą teikiančios įstaigos. Dabar turime visą aibę universitetų, veikiančių Europos aukštojo išsilavinimo erdvėje. Turime mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros infrastruktūrą bei tyrėjus, publikuojančius savo rezultatus geriausiuose Europos ir pasaulio leidiniuose. Džiugu, kad Lietuvos mokslininkai dirba šalies ir visuomenės labui, kad būna pripažinti lyderiais kuriant naujas žinias pasauliniu mastu.

Ir prieš 100 metų, ir dar anksčiau – visada norisi ir malonu būti šauniais, gal net šauniausiais. Štai, vos Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą (2004) ir Europos branduolinių mokslinių tyrimų organizacijai (CERN) užsiminus apie naują požiūrį į plėtrą, tuometis Lietuvos mokslų akademijos (LMA) prezidentas Zenonas Rokus Rudzikas švietimo ir mokslo ministrą Algirdą Monkevičių lengvai įkalbėjo Vyriausybės vardu pasirašyti susitarimą su CERN dėl tolesnio mokslinio ir techninio bendradarbiavimo aukštųjų energijų fizikos srityje. Pagal šį susitarimą LMA, kaip galima deleguojama jo vykdytoja, tapo susieta su viena reikšmingiausių pasaulinių mokslo infrastruktūrų – CERN.

Vykdant susitarimą, buvo ir netikėtų trikdžių, ir sėkmių. Pasirašyti du bendradarbiavimo protokolai – 2005 ir 2014 metais – dėl Lietuvos studentų, mokslinio ir techninio personalo, Lietuvos mokslų akademijos dalyvavimo CERN eksperimentuose ir mokslo programoje, Lietuvai skiriant tam reikalingą

LMA prezidentas Jūras Banys (dešinėje) ir viceprezidentas Zenonas Dabkevičius – šalia taško, žyminčio Lietuvą kaip Europos branduolinių mokslinių tyrimų organizacijos narę prie CERN lankytojų centro.

finansavimą. Dėl nacionalinių finansavimo ypatumų lėšos buvo gaunamos tik įpusėjus antrajam metų ketvirčiui, vienais krizės metais jų visai nesuteikta, mokytojų kvalifikacijos kėlimo CERN programa pirmaisiais metais neveikė, vėliau vyko ne visai reguliariai. Tačiau nesklandumus švelnino su CERN vykdyti keli europinių tinklinių skaičiavimų plėtros ir naujoviškų detektorių kūrimo projektai, ERASMUS programos lėšos, kiti Lietuvos šaltiniai. Labai aktyviai jauniems Lietuvos informatikams ir fizikams padėjo Vilniuje gimęs fizikas iš JAV, Bruno Pontekorvo mokinys Gena Micelmacheris (Guenakh Mitselmakher). Itin reikšminga ryšių su CERN plėtrai buvo lobistinė Lietuvos diplomato, ambasadoriaus prie Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių organizacijų Ženevoje Ryčio Paulausko veikla: 2013–2016 m. į CERN vyko keliolika aukšto lygio delegacijų iš Lietuvos, ten lankėsi Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Seimo ir Vyriausybės nariai, mokslo ir studijų institucijų vadovai, pramonininkai.

Prieš 10 metų Higso bozono atradimą skelbiančiame CERN Kompaktinio miuonų solenoido (*Compact Muon Solenoid*, CMS) straipsnyje tarp autorių minimos šešių lietuvių pavardės. Iki 2016-ųjų prie CERN vykdomų eksperimentų buvo prisidėję beveik 100 registruotų CERN vartotojų iš Lietuvos, nemaža jų dalis – studentai informatikai, dažnai gaudavę įdarbinimo siūlymų. CERN gimstančios pažangios technologijos, tokios kaip sveikatos srityje

›››

pritaikoma hadronų terapija ar kūno vidaus spalvotas vaizdinimas, taip pat išaugęs CERN dirbančių, dalyvaujančių eksperimentuose tyrėjų iš Lietuvos skaičius ir organizacijos veiklos žinomumas tarp priimančiųjų politinius sprendimus lėmė, kad Lietuva 2016 m. pateikė paraišką tapti asocijuotąja CERN nare. CERN taryba, vertinusi paraiškoje apibendrintą šalies mokslo būklę ir konkrečias eksperimentinės dalelių fizikos Lietuvoje perspektyvas bei savo faktų patikros grupės išvadas, atsižvelgdama į atitinkamą LR Seimo priimtą ir Respublikos Prezidentės ratifikuotą įstatymą, oficialiai šį statusą Lietuvai suteikė 2018 m. sausio 8 dieną.

Dabar baigiasi penktieji mūsų asocijuotosios narystės metai, netrukus CERN taryba turėtų vertinti dalyvavimo sėkmę. Tam rengiamasi, su dalyvaujančiomis institucijomis derinamas veiksmų planas, kaip 2022–2027 m. bus organizuojama ir finansuojama susijusi veikla. Lietuvos asocijuotąją narystę CERN prižiūrės ir koordinuos Vyriausybės sudaryta Mokslo, technologijų ir inovacijų taryba, plano įgyvendinimą prižiūrės ir koordinuos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, ministerijai plano įgyvendinimą prižiūrėti ir koordinuoti tarpinstituciniu lygiu padės ministro įsakymu sudaroma Koordinavimo grupė iš dešimties atstovų, tarp jų – ir LMA. Numatomos šešios veiklos kryptys, įskaitant ir reikalingos MTEP infrastruktūros plėtojimą, bei jų finansavimo šaltiniai. LMA prezidentui pagal galiojančius paskyrimus dar lieka dalyvauti Lietuvos ir CERN jungtiniame komitete, kuris tarptautiniu lygiu stebi Lietuvos asocijuotąją narystę ir teikia rekomendacijas dėl pilnos narystės CERN, taip pat būti pakaitiniu moksliniu Lietuvos atstovu CERN taryboje.

Šių metų rugsėjo pabaigoje vyko eilinė CERN tarybos posėdžių sesija, kurioje dalyvavo LMA delegacija: prezidentas Jūras Banys ir pakaitomis kaip oficialūs jo padėjėjai viceprezidentas Zenonas Dabkevičius bei šio teksto autorius Organizacinio skyriaus vadovas Andrius Bernotas. Laisvu laiku Lietuvos atstovas CERN finansų komitete dr. Andrius Juodagalvis aprodė CERN *IdeaSquare* – viešą mokslinės ir techninės kūrybos erdvę – ir iš VU atvykstantiems tyrėjams skirtą CERN darbo kambarį, buvome CERN tarnybų

Prezidentas Jūras Banys skaito paskaitą „Feroelektrikų ir panašių medžiagų mikrobangų spektroskopija“ Ženevos universitete.

Vilniaus universiteto Branduolio ir elementariųjų dalelių fizikos grupės narys vyr. m. d. dr. Darius Jurčiukonis darbuojasi CERN skirtame kabinete.
Autoriaus nuotraukos.

surengtoje ekskursijoje: apžiūrėjome ATLAS eksperimento valdymo patalpą ir pirmąjį organizacijos istorijoje greitintuvą – protonų sinchrotroną. LMA delegacija ir kiti Lietuvos atstovai taip pat dalyvavo darbuotojų asociacijos surengtame tarybos narių susitikime su darbuotojais iš savo šalies. Apie savo darbo ir gyvenimo sąlygas šį kartą mums papasakojo jau dvyliktus metus karjerą CERN tęsiantis informatikas Mantas Stankevičius, moderuojantis CERN dirbančių Lietuvos tyrėjų grupę ir dabar kuruojantis visus belaidžius CERN tinklus. CERN aktualių tyrimų tema LMA prezidentas J. Banys skaitė paskaitą ir teikė konsultacijas Ženevos universitete, kur dirba feroelektrikus tirianti prof. Patricijos Paruch (Patrycja Paruch) vadovaujama grupė.

CERN eksperimentuose siekiamos atskleisti materijos ir laukų paslaptys traukia ir fiziką svetur studijavusius gabius Lietuvos gimnazijų absolventus: ten dirbo olimpiadininkė, Kembridže magistro laipsnį įgijusi ir doktorantūroje Oksforde studijavusi Gabija Žemaitytė, neseniai pasibaigus darbo sutarčiai CERN paliko Kembridžo matematikos magistras, Stouni Bruko (JAV) universitete fizikos doktorantūrą baigęs ir dabar Heidelbergo universitete dirbantis Aleksas Mazeliauskas, „antimedžiagos fabrike“ doktorantūros darbą dabar rengia Kembridžo universitetą baigęs Gilbertas Umbražūnas. Kita staigmena – šiemet CERN „pluoštelių mokykloms“ (*beamline for schools*, BL4S) konkurse laimėjusią įdomų eksperimentą pasiūliusią Ispanijos moksleivių komandą treniruoja lietuvio iš emigrantų į Argentiną šeimos sūnus Yago Radziunas Salinas, studijuojantis magistrantūroje Santjago de Kompostelos (Ispanija) universitete. ›››

Beje, Lietuvą ir CERN sieja ir daug ankstyvesni, nors ir tolimi ryšiai. Juk Vilniuje kurį laiką gyveno, gimnaziją baigė vienas CERN kūrėjų – Levas Kovarskis. Jį matome pirmųjų CERN tarybos posėdžių nuotraukose, jo parašas yra svarbiuose dokumentuose, jis kūrė idėjinius tada unikalios tarptautinio mokslinio bendradarbiavimo organizacijos pamatus. Tikrai nepaprasta gyvenimo istorija – dar ir Kiuri šeimos mokslinis asistentas, ir Prancūzijos bei Kanados branduolinės energetikos pradininkas… Kitas – Lietuvos didikų Montvilų giminės atstovas Aleksas Montvila, šeimai Antrojo pasaulinio karo metu pasitraukus į Airiją, tapo garsiausiu Airijos dalelių fiziku: dirbo CERN praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje, vėliau jo grupė pirmoji stebėjo dalelės, savyje turinčios žavųjį kvarką, susidarymą ir suskilimą; be to, jis buvo Airijos karališkosios mokslų akademijos Dubline narys ir populiarino fiziką radijo laidomis bei knygomis.

Lietuvoje šiuo metu su CERN susijusius MTEP projektus Vilniuje ir Kaune vykdo 9 grupės, kuriose darbuojasi per 50 tyrėjų. Suburtas institucijų konsorciumas šiai mokslinei veiklai ir jos infrastruktūrai palaikyti ir vystyti. Turi plėstis mokytojų, dėstytojų kvalifikacijos tobulinimas pasinaudojant CERN laboratorijomis, bus toliau plėtojama su CERN technologijomis siejama verslo antreprenerystė, verslo inkubatorių veikla. Taigi, Lietuvos mokslų akademija savo iniciatyva prisiimtą užduotį kuo plačiau įtraukti šalies tyrėjus į CERN programas jau įvykdė. Tačiau tuo mūsų kelias į Europos mokslo infrastruktūras nesibaigė, jis tik prasideda. •

Dr. Andrius Bernotas,
LMA Organizacinio skyriaus vadovas

LMA prezidento ir prezidiumo veikla

Vasarą atostogauta, tačiau rugsėjį buvo gausu posėdžių, konferencijų, susitikimų ir kitų renginių.

Liepos 6 d. LMA prezidentas Jūras Banys LR Prezidento Gitano Nausėdos buvo pakviestas į priėmimą prezidentūroje Valstybės dienos proga.

Rugsėjo 14 d. LMA prezidentas dalyvavo LRS Švietimo ir mokslo komiteto posėdyje, jame švietimo, mokslo ir sporto ministrė Jurgita Šiugždinienė pristatė aktualiausius švietimo ir mokslo klausimus, kurie bus įtraukti į rudens posėdžių darbotvarkes, rugsėjo 26 d. – tarptautinėje konferencijoje „Aukštasis mokslas: pasiekimai, iššūkiai ir galimybės“, kurią organizavo Švietimo ir mokslo komitetas bei Vilniaus universitetas. J. Banys nuotoliniu būdu dalyvavo Seimo Ateities komiteto ir Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos neformalioje Ateities forumo „Intelektualinis Lietuvos savarankiškumas“ virtualioje diskusijoje „Dirbtinio intelekto politikos, teisės ir etikos iššūkiai“ (09-28).

Užsienio reikalų ministro Gabrieliaus Landsbergio kvietimu (08-29) J. Banys dalyvavo priėmime, rengiamame Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių, konsulinių įstaigų ir atstovybių prie tarptautinių organizacijų vadovų metinio susitikimo proga.

J. Banys tiesiogiai ir nuotoliu dalyvavo tarptautinių organizacijų veikloje. Liepos 3–6 d. vyko į Rygą (Latvija) dalyvauti ir skaityti pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Funkcinių medžiagų ir nanotechnologijų inovacijų pritaikymas Baltijos regione“. Rugpjūčio 23 d. Rygos technikos universitete dalyvavo iškilmingoje ceremonijoje, skirtoje „L'Oréal Baltic“ stipendijos „Moterims moksle“ nugalėtojoms – Baltijos šalių mokslininkėms. Rugsėjo 27–30 d. kartu su LMA viceprezidentu Zenonu Dabkevičiumi ir Organizacinio skyriaus vadovu dr. Andriumi Bernotu vyko į Ženevą (Šveicarija) ir dalyvavo Europos branduolinių mokslinių tyrimų organizacijos (CERN) posėdžiuose bei skaitė pranešimą Ženevos universitete.

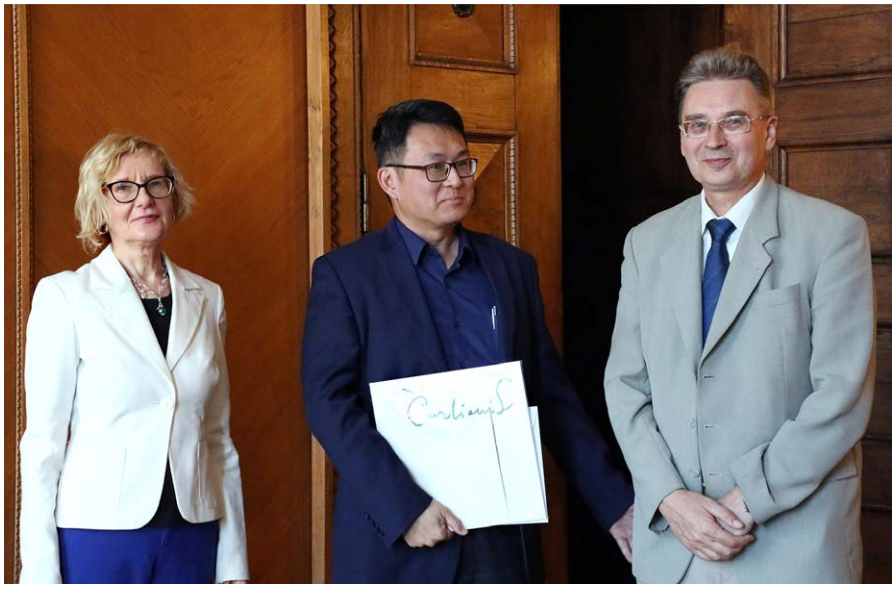

Iš kairės: LMA vyriausioji specialistė tarptautiniams ryšiams Violeta Skirgailienė, Taivaniečių atstovybės Lietuvoje Mokslo ir technologijų skyriaus direktorius prof. Da-Chuan Cheng ir LMA prezidentas akad. Jūras Banys.

Europos Sąjungos šalių akademijų mokslo konsultacinės tarybos (EASAC) kvietimu J. Banys dalyvavo nuotoliniame seminare mokslo komunikacijos ir COVID-19 pandemijos klausimais (09-15).

LMA prezidentas dalyvavo, tarė įžangos bei sveikinimo žodį įvairiuose renginiuose: pirmosios Europos fizikų draugijos istorinės vietos Lietuvoje atidengimo lentos minėjime Žeimelyje (Pakruojo r., 07-02), 23-iojoje Paleopatologijos asociacijos Europos konferencijoje (08-26), Pakruojo r. savivaldybės mero kvietimu koncerte

›››

„Marso kanjonai“ ir Pakruojo miesto šventėje 2022 (08-26, 08-27), konferencijoje-diskusijoje, kurioje buvo aptarta „Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui“ svarba bei vystymas (09-06), istorikės dr. Audronės Veilentienės monografijos „Kauno technologijos universiteto istorijos kelias“, skirtos Universiteto 100-mečiui, sutiktuvėse (09-08), iškilmingame Lietuvos sveikatos mokslų universiteto jungtiniame Tarybos ir Senato posėdyje, skirtame prof. Rimanto Benečio inauguracijos iškilmėms (09-09), iškilmingame minėjime, skirtame valstybinės kalbos statuso 100-osioms metinėms paminėti (LR Seimas, 09-14), 16-ojoje Europos menų terapijos konferencijoje (09-14), renginyje, skirtame akademiko Stepono Kolupailos (1892–1964) 130-osioms gimimo metinėms (09-16), Taipėjaus atstovybės Varšuvoje Švietimo ir mokslo skyriaus inicijuojamoje Lietuvos universitetų rektorių konfederacijos ir septynių Taivano universitetų aukščiausių vadovų susitikime Vilniuje (09-19), atminimo popietėje, skirtoje akademiko Povilo Brazdžiūno (1897–1986) 125-osioms gimimo metinėms (09-19), konferencijoje „Baltic Photonics 2022: lazerinio mikroapdirbimo pažanga“ (09-21), tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Pranciškus Skorina ir Renesanso knygos kultūra. P. Skorinos Mažajai kelionių knygelei – 500“ (09-22), metinėje konferencijoje, skirtoje ES ekonomikos gaivinimo plano įgyvendinimui Lietuvoje „Žalioji ir skaitmeninė pertvarka naujame geopolitiniame kontekste“ (09-22), Prezidento Algirdo Mykolo Brazausko 90-ųjų gimimo metinių minėjime (09-22), mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Rinkimų kodeksas – naujovės, iššūkiai, perspektyvos“ (LR Seimas, 09-23), renginyje apie „L'Oréal“ ir UNESCO programą „Moterims moksle“ (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 09-23).

Akademijoje J. Banys susitiko su Taivaniečių atstovybės Lietuvoje Mokslo ir technologijų skyriaus direktoriumi prof. Da-Chuan Cheng, LMA Vrublevskių bibliotekos direktoriumi dr. Sigitu Narbutu (09-08), diplomatu, bankininku dr. Romualdu Visokavičiumi, vadovavusiu Lietuvos bankui lito įvedimo laikotarpiu (09-21).

• • •

Rugpjūčio 30 d. LMA prezidiumo posėdyje buvo patvirtinta rugsėjo 20 d. LMA narių visuotinio susirinkimo darbotvarkė ir jos esminis dalykas – LMA tikrųjų narių laisvų vietų ir rinkimų skelbimas. Pagal LMA statutą LMA tikrųjų narių skaičius turi būti ne daugiau kaip 120, jie renkami LMA narių visuotiniame susirinkime. LMA prezidiumo nariai skyrių teikimu patvirtino laisvas vietas mokslų skyriuose pagal specialybes. Posėdyje taip pat nutarta skelbti LMA Jaunosios akademijos naujų narių rinkimus, patvirtinti tarptautinės konferencijos „Vilniaus Gaonas – Lietuva ir pasaulis“ organizacinį komitetą bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos įsteigtos Meilės Lukšienės premijos komisiją, apdovanoti akademikus Eugenijų Arvydą Janulaitį ir Eugenijų Manstavičių Lietuvos mokslų akademijos atminimo medaliais. •

Parengė Lyda Milošienė,
LMA vyriausioji referentė

VISUOTINIAI SUSIRINKIMAI

Globalios krizės išvakarėse

Rugsėjo 20 d. Lietuvos mokslų akademijoje (LMA) įvyko LMA narių visuotinis susirinkimas, kuriame taip pat dalyvavo LMA užsienio narys Ričardas Gajus Komptonas (Richard Guy Compton), Jungtinės Karalystės ambasados vadovo pavaduotoja Liusi Maizels (Lucy Maizels), LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijų konkurso laimėtojai. Pradedant renginį tylos minute buvo pagerbtas biochemiko LMA užsienio nario Stiveno Helfordo (Stephen A. Halford), Londono karališkosios draugijos nario, atminimas.

LMA prezidentas Jūras Banys priminė, kad susirinkimas skirtas aptarti artėjančią ekonominę, energetinę ir kitas krizes. Svarbu suprasti šių procesų priežastis ir pasiruošti galimoms pasekmėms. Po įžangos akad. J. Banys pristatė užsienio svečius, užsienio nariui R. G. Komptonui įteikė LMA nario

Iš kairės: LMA prezidentas akad. Jūras Banys, LMA užsienio narys Ričardas Gajus Komptonas, Jungtinės Karalystės ambasados vadovo pavaduotoja Liusi Maizels, LMA viceprezidentas akad. Zenonas Dabkevičius.

›››

ženklą ir kaklaryšį su LMA simbolika. Dėkodamas akad. R. G. Komptonas paminėjo savo atstovaujamos srities pradininko Teodoro Grotuso (Theodor von Grotthuss) nuopelnus, taip pat prisiminė įdomią istoriją apie britų elektrochemiko Hemfrio Devio (Humphry Davy) laimėjimus, už kuriuos jį įvertinto pats Napoleonas, – nepaisant to, kad tuo metu britai kariavo su prancūzais. Jungtinės Karalystės ambasados vadovo pavaduotoja L. Maizels pasidžiaugė R. G. Komptono įvertinimu ir padėkojo jam už mokslo ryšių su Lietuva stiprinimą.

LMA nario ženklas ir tikrojo nario pažymėjimas įteikti prof. Vytautui Getaučiui. Atminimo medaliu už svarų indėlį plėtojant matematikos mokslo šakas apdovanotas akademikas Eugenijus Manstavičius. Sukakčių proga pasveikinti akademikai Kęstutis Kilkus (75), Jūratė Sprindytė ir Rimantas Ramanauskas (70).

Susirinkimą pratęsė kita apdovanojimų ceremonija. LMA viceprezidentas Zenonas Dabkevičius perskaitė LMA Jaunųjų mokslininkų stipendijos konkurso laureatų pavardes, jų tyrimų kryptis ir darbo institucijas, o LMA prezidentas spaudė jiems ranką ir teikė pažymėjimus. LMA prezidiumo 2022-06-21 nutarimu Nr. 22 stipendijos 2022–2023 metais skiriamos šiems jauniesiems mokslininkams: Humanitarinių ir socialinių mokslų srityse – dr. Odetai Geležėlytei (VU), dr. Kristinai Jonutytei (VU), dr. Gerdai Anai Melnik-Leroy (VU); Fizinių, biomedicinos, technologijos ir žemės ūkio mokslų srityse stipendijas gavo dr. Lina Dėnė (LAMMC), dr. Andrius Januškevičius (LSMU), dr. Živilė Jurgelėnė (GTC), dr. Kristina Laužikė (LAMMC), dr. Antonas Popovas (VU), dr. Kasparas Rakštys (KTU), dr. Inga Songailienė (VU), dr. Daiva Tavgenienė (KTU), dr. Andrius Tidikas (LEI), dr. Monika Toleikienė (LAMMC), dr. Šarūnas Varnagiris (LEI) ir dr. Julius Vengelis (VU).

Vėliau LMA prezidentas J. Banys paskelbė, kad LMA prezidiumas nutarė paskirstyti LMA tikrųjų narių laisvas vietas pagal šias specialybes ir siūlyti tvirtinti LMA narių visuotiniam susirinkimui: Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje: politikos mokslai – 1 vieta, psichologija – 1 vieta; Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje: matematika – 1 vieta, fizika – 1 vieta; Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje: biochemija – 1 vieta, biologija (genetika) – 1 vieta, geologija – 1 vieta, kardiochirurgija – 1 vieta; Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje: maisto mokslai – 1 vieta, žemės ūkio ir aplinkos inžinerija – 1 vieta; Technikos mokslų skyriuje: informatika – 1 vieta, mechanika – 1 vieta. Pasiūlymas priimtas bendru sutarimu.

LMA HSMS pirmininkas Vytautas Nekrošius.

Akad. Zenonas Norkus.

Paskui buvo skaitomi pranešimai aktualiomis temomis. Pirmasis į tribūną pakilo LMA HSMS pirmininkas Vytautas Nekrošius ir pristatė pranešimą „Ar krizės laikotarpiu teisė gali būti efektyvi?“. Jį pradėjo citata iš Antuano Sent-Egziuperi (Antoine de Saint-Exupéry) knygos „Mažasis princas“, kurioje karalius teigia, kad, norėdama efektyviai valdyti, valdžia turi būti protinga. Akad. V. Nekrošiaus įsitikinimu, teisė veikia tuomet, jeigu žmonės ją priima. Brandžiose visuomenėse teisė suprantama kaip žmonių sugyvenimo variantas. Lietuvoje tokio požiūrio dar trūksta. Ir, matyt, tai pasikeis tik bėgant laikui. Krizių atveju labai dažnai žmonės jautriai reaguoja manydami, kad valdžia pernelyg kišasi į jų asmeninį gyvenimą. Tai didina ir konfliktų, pasipriešinimo pavojų. Norint išvengti tokių priešpriešų, itin svarbi efektyvi, aiški komunikacija. Kita vertus, tenka naudoti ir prievartos mechanizmus, tačiau tą reikia daryti santūriai ir saikingai. Reikia pasitikėti žmonėmis ir jų veiksmus, elgesį reguliuoti nesmulkmeniškai. Pandemijos metu, deja, nepavyko užtikrinti teisės efektyvumo būtent dėl šių priežasčių. Tą reikia turėti omenyje, nes dabar atsidūrėme naujos, kompleksiškos krizės akivaizdoje. Dar vertėtų pridurti, kad tokių mechanizmų kūrėjai patys privalo laikytis šių taisyklių.

Akad. Zenonas Norkus perskaitė pranešimą „Ar krizės metu ūkis gali augti? Didžioji XX a. ketvirtojo dešimtmečio ekonominė depresija Baltijos šalyse“ (parengtą kartu su Adomu Klimantu ir dr. Jurgita Markevičiūte). Tyrimu buvo siekiama išmatuoti bendrojo vidaus produkto (BVP) kaitą Baltijos šalyse 1913–1938 metais. Paaiškėjo, kad tuo laikotarpiu BVP augo tik Lietuvoje, o Latvijoje ir Estijoje mažėjo. Tuo metu šalis patyrė defliaciją, labai smuko žemės ūkio produktų kainos, o lito perkamoji galia išaugo dvigubai. Tai išskirtinis Lietuvos ūkio dinamikos bruožas (JAV tuo metu BVP sumažėjo net trečdaliu). Kaip paaiškinti tokį paradoksalų faktą? Tyrėjai mano, kad esminės priežastys – gana uždara šalies ekonomika ir joje dominavęs žemės ūkis. Estijoje ir Latvijoje pramonė buvo labiau išvystyta, o jų ekonomikos atviresnės. Tiesa, nors BVP Lietuvoje augo, kai kurios gyventojų grupės, ypač žemdirbiai, išgyveno sunkmetį. Labiau pasisekė pastovią algą gaunantiems tarnautojams. Šiais laikais situacija jau nebūtų tokia, nes iš esmės ›››

Kalba prof. habil. dr. Rimantas Rudzkis.

LMAJA narė dr. Paulina Želvienė.

pasikeitė Lietuvos ūkio pobūdis. Mūsų ekonomika atvira, orientuota į eksportą, tad Z. Norkus prognozuoja permanentinę infliaciją (nuo 2008), peraugančią į stagfliaciją (kaip 1973–1979).

Trečiąjį pranešimą „Ekonomikos tendencijos Lietuvoje ir Europos Sąjungoje“ perskaitė prof. habil. dr. Rimantas Rudzkis. Jo manymu, Lietuvos makroekonominė situacija, pirmojo pusmečio duomenimis, buvo gana gera. BVP augo maždaug 3,5 proc. Vyriausybei šiuo metu pinigų nestinga. Auga eksportas. Deja, infliacija irgi nuolat gerina antirekordus (rugpjūtį vartojimo kainos augo beveik 22 proc.).

Kas mūsų laukia toliau? Infliacija turėtų mažėti, nes pasaulio biržose krenta žaliavų kainos, kurios jau pusantrų metų buvo labai aukštos. Tiesa, dujų kainos vis dar labai didelės (dešimt kartų didesnės negu 2019). Tačiau JAV jos aštuonis kartus mažesnės negu Europoje. Aukštas elektros kainas Lietuvoje lemia tai, kad mes patys jos mažai gaminame, o perkame iš „Nord Pool“ biržos. Tačiau tai ne vienintelė priežastis. Kainas labai paveikė pernelyg staigus Europos perėjimas prie žaliosios energetikos. Negana to, praėjusią vasarą Prancūzijoje dėl profilaktikos buvo sustabdyta daug atominių jėgainių, o Skandinavijoje vyravo sausi orai ir ten hidroelektrinės generavo mažai elektros energijos. Tikėtina, kad artimiausiu metu situacija gerės ir elektros gamybos kainos kris.

Kas laukia Lietuvos? Manoma, kad gamybos apimtis ims mažėti (nes šalies ekonomika orientuota į eksportą), o tai lems ir BVP mažėjimą kitąmet. Be to, Europoje ir JAV kinta centrinių bankų pinigų politika – auga palūkanos ir mažinama pinigų masė. Pavyzdžiui, manoma, kad palūkanų norma JAV augs iki 4 proc. Kažin ar situaciją galima įvardyti kaip krizę, tačiau ekonominė situacija nebus palanki, bent kol baigsis karas. O jis, prognozuojama, gali tęstis dar porą metų.

Prof. R. Rudzkis taip pat išvardijo technologines tendencijas, irgi keičiančias ekonomikos pobūdį. Tai sparti robotizacija, ypač Kinijoje, platus dirbtinio intelekto algoritmų naudojimas įvairiose srityse (gamyboje, teisėtvarkoje, energetikoje, medicinoje ir kitur), taip pat žalioji energetika ir elektromobilių tinklo plėtra. Dėl šių procesų itin auga retųjų metalų kainos, trūksta mikroschemų.

Dar reikia atkreipti dėmesį į geopolitinius įvykius. Ypač – į Kinijos komunistų partijos XX suvažiavimą. Nuo to, kuri frakcija ims dominuoti, gali priklausyti ir Lietuvos santykiai su šia šalimi, taip pat JAV ir Kinijos santykių evoliucija.

Baigdamas pranešėjas pabrėžė, kad viena teigiamų tendencijų Lietuvos ekonomikoje – jau sparčiai auganti informacinių technologijų paslaugų plėtra ir jų eksportas. Tai galbūt padės kompensuoti reikšmingo mūsų šaliai transporto sektoriaus nuostolius dėl karo ir sankcijų Rusijos Federacijai bei Baltarusijai. Deja, nerimą kelia toliau blogėjantys švietimo įstaigų rezultatai ugdant mokinius, taip pat neišspręsta reikalingų specialistų rengimo problema. Kvalifikuoti, išsilavinę žmonės yra šalies klestėjimo pagrindas.

Paskutinį pranešimą „Psichologinė trauma globalių įvykių kontekste: kaip atpažinti ir įveikti?“ perskaitė LMAJA narė dr. Paulina Želvienė. Ji kalbėjo apie tarpdalykinę sritį – psichotraumatologiją, padedančią įvertinti potrauminį stresą ir suteikti efektyvią pagalbą jį patyrusiems. Lietuvoje jau ne vieną dešimtmetį atliekami politinio smurto, okupacijos psichologinių pasekmių tyrimai. Įvairių trauminių įvykių (pandemija, karas, avarija ar pan.) per gyvenimą patiria net apie 80 proc. Lietuvos gyventojų. Paaugliai potrauminį stresą patiria du tris kartus dažniau negu jų bendraamžiai Japonijoje. Todėl tokie tyrimai ir pagalbos metodai labai svarbūs.

Padėkojęs pranešėjams LMA prezidentas J. Banys atsisveikino iki kito visuotinio susirinkimo, kuris planuojamas gruodžio 20 dieną. •

Parengė dr. Rolandas Maskoliūnas, LMA vyriaus. specialistas ryšiams su visuomene

MOKSLO TENDENCIJOS

Matematikus vilioja kvantiniai algoritmai

Viena priežasčių, kodėl matematikai aktyviai įsijungė į kvantinių algoritmų paieškas – be matematikos neišsiverčia nė viena modernioji technologija. Virtualiosios realybės modeliavimas, dirbtinis intelektas, neuroniniai tinklai, didžiųjų duomenų analizė, šiuolaikinė kriptografija ir duomenų sauga – tik kelios tokios sritys. Viena didžiausių problemų – kaip padidinti skaičiavimo išteklių galią. Anksčiau tai buvo sprendžiama konstruojant superkompiuterius ir paskirstytųjų skaičiavimų sistemas (debesijoje). Ypač didelė pažanga pasiekta vystant lygiagrečiųjų algoritmų teoriją. Tačiau technologijų poreikiai auga dar greičiau, o norint padvigubinti lygiagrečiųjų skaičiavimų greičius, reikia bent dvigubai padidinti procesorių skaičių. Todėl didžiausios viltys siejamos su kvantiniais kompiuteriais ir kvantiniais algoritmais. Apie tokius kompiuterius fizikai pradėjo kalbėti prieš 35 metus. Naujos technologijos galimybės yra kur kas didesnės nei jau egzistuojančios skaičiavimų technologijos. Bet šiame kelyje atsiranda ir daug barjerų bei kliūčių. Ir jie tokie rimti, kad norisi nuleisti rankas ir atsisakyti šios idėjos.

Kol nemažai specialistų abejoja, ar gali būti sukurti bent kiek didesnio pajėgumo kvantiniai kompiuteriai, labai įtakinga JAV organizacija Nacionalinis standartų ir technologijų institutas (*National Institute of Standards and Technology*, NIST) jau 2016 m. pareiškė, kad nebus laiko diskutuoti, kai kvantiniai kompiuteriai pradės veikti, o rinka bus nepasirengusi reaguoti į atsiradusias naujas, labai rimtas grėsmes. Todėl prieš šešerius metus buvo paskelbtas konkursas sukurti ir realizuoti duomenų saugojimo ir elektroninio informacijos perdavimo saugumą garantuojančius algoritmus, atsparius kvantinių kompiuterių atakoms. 2022 m. paskelbti pirmieji keturi nugalėtojai, jie bus įtraukti į NIST postkvantinės kriptografijos standartą. Tai padės apsaugoti mūsų elektroninius atsiskaitymus,

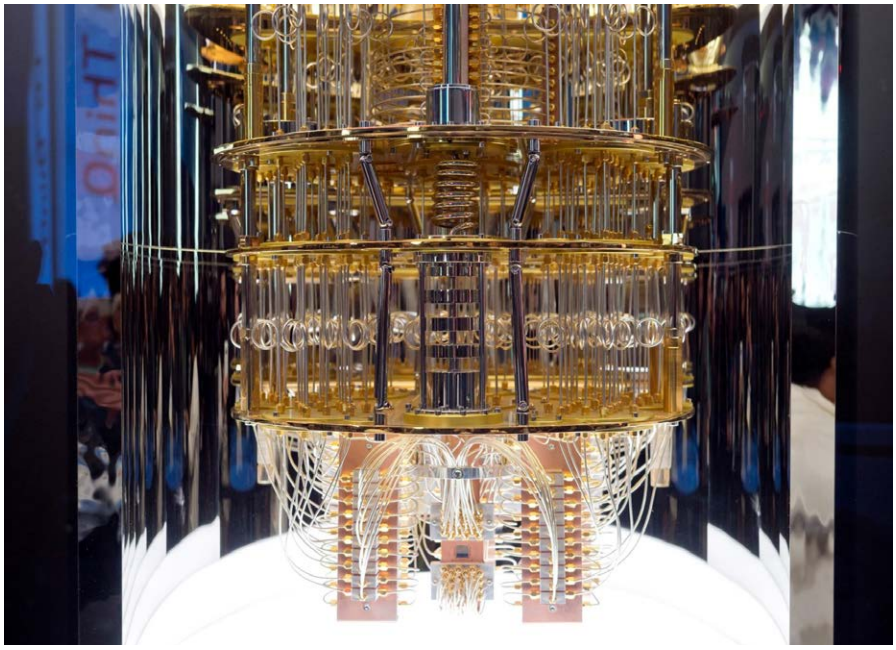

Kvantiniai kompiuteriai. *Shutterstock* nuotr.

elektroninį parašą, skaitmenizuotus asmeninius duomenis apie sveikatą, verslo informaciją. Beje, visi naujieji algoritmai paremti šiuolaikiniais matematikos laimėjimais. Kitas svarbus argumentas „už“ yra tas, kad kvantiniai kompiuteriai jau veikia ir mokosi spręsti vis svarbesnius uždavinius.

Taigi, kaip veikia kvantiniai kompiuteriai ir kodėl matematikai yra vieni tinkamiausių specialistų juos naudoti? Kvantiniuose skaičiavimuose vietoj mums įprastų loginių bitų turime kubitus, kurie egzistuoja pagal tiesinių Hilberto erdvių taisykles. Turint n kubitų galime sudaryti 2^n skirtingų būsenų, kurias visas sujungiame į labai turtingą tiesinę kombinaciją (superpoziciją). Taigi, prijungus vieną (tik vieną) papildomą kubitą mūsų kvantinis kompiuteris tampa du kartus (taip, net du kartus) galingesnis. Atvaizduokime visas skirtingas būsenas į skaičių seką 0, 1, …, 2^{n-1}. Tada per vieną veiksmą apskaičiuojame bet kurios funkcijos F reikšmes visuose taškuose. Palyginimui galima paminėti, kad imdami net ir nedidelį kubitų kiekį $n = 50$ apskaičiuojame funkcijos reikšmes 10^{15} taškų.

Ar galime teigti, kad jau pateikti eksperimentiniai rezultatai, patvirtinantys kvantinių kompiuterių esminį pranašumą prieš tradicinius superkompiuterius? Kiek kubitų naudojama didžiausiame kvantiniame kompiuteryje? Kiek laiko be klaidų gali skaičiuoti šiuolaikiniai kvantiniai kompiuteriai (triukšmų prakeiksmas)? Palyginimui galima priminti, kad tiesioginės investicijos į kvantinius skaičiavimus 2015 m. siekė 93 mln., 2019 m. – 187 mln., o 2021 m. – 1 mlrd. eurų. Prognozuojama, kad per ateinančius kelerius metus šios sumos augs iki 3–5 mlrd. eurų kasmet.

Paminėsiu tik kelis kvantinių kompiuterių lyderius. „Google“ kvantinis kompiuteris naudoja 53 kubitus (2019 m. pabaiga). Paskelbta, kad per 200 sekundžių buvo išspręstas specialus milžiniškos apimties modeliavimo uždavinys, kurį šiuolaikiniai superkompiuteriai spręstų 10 000 metų. Tačiau JAV kompiuterių gamintojos IBM specialistai tvirtino, kad „Google“ testo uždavinį, pakeitus matematinį

›››

sprendimo algoritmą, galima išspręsti šiuolaikiniais kompiuteriais per 60 valandų. Beje, IBM pranešimas nebuvo skelbtas recenzuojamame žurnale. 2021 m. Kinijos mokslininkų grupė paskelbė naujausius rezultatus apie jų sukonstruotą „Zuchongzhi“ kompiuterį, kuriame integruoti 66 kubitai. Taigi, teorinis kompiuterio galingumas padidėjo net 4096 kartus. Jie per 90 minučių išsprendė apie 300 kartų didesnį uždavinį, nei pavyko „Google“ specialistams.

2021 m. lenktynėse tai dar nebuvo pabaiga. Lapkričio mėnesį IBM paskelbė, kad jie sukonstravo 127 kubitų kvantinį kompiuterį „Eagle“. Kubitų skaičius padidėjo dvigubai, taigi, galingumo šuolis yra milžiniškas – $O(2^{64})$ kartų. IBM pranešė ir apie artimiausius dvejų metų planus. Bendrovė pažadėjo, kad iki 2022 m. pabaigos pradės dirbti 433 kubitus jungiantis kompiuteris, o 2023 m. turėtų būti paleistas ir 1121 kubitų kompiuteris.

Kodėl matematikus taip domina kvantiniai algoritmai? Tai labai aktualus šiuolaikinis mokslo ir taikomasis iššūkis. Matematikos specialybės absolventai puikiai pasirengę greitai įsisavinti reikalingas kvantinės mechanikos žinias. Tai rinkinys būtinųjų įrankių, kuriais grindžiami kvantiniai algoritmai, o naujas kvantinių laukų teorijas palikime fizikams. Matematikai studijuoja vektorius, kompleksinius skaičius, tiesines Hilberto erdves (užtenka gerai suprasti baigtinės dimensijos erdves), tikimybių teorijos pagrindus. Labai svarbu yra įgyti klasikinių algoritmų teorijos žinių. Populiarus ir kitas požiūris: klasikiniai algoritmai trukdo suprasti ir kurti originalius kvantinius algoritmus, veikiančius kitaip, nei diktuoja klasikinė logika.

Matematikoje dažnai pasirenkama tam tikra nauja struktūra. Joje yra elementai ir operacijos, kurias galime atlikti. Tada nagrinėjamos šios struktūros savybės ir ji naudojama įvairiems uždaviniams spręsti. Šį kartą tokia struktūra apibrėžiama, remiantis kvantinės mechanikos postulatais. Tačiau apdovanojimas išskirtinis – taip galime tikėtis sukurti fantastiško dydžio skaičiavimo išteklius. Tada galėsime daug tiksliau pažinti Gamtą (ir galbūt vėl praplėsti modeliavimo galimybes).

Dabar jau galima aptarti tuos keistus kvantinės mechanikos postulatų ribojimus, dėl kurių sunkiau sudaromi nauji algoritmai: negalima kopijuoti kvantinės sistemos būsenos. Bet kuriame klasikinės logikos algoritme – tai įprastinis ir plačiai naudojamas veiksmas. Jau vien šio fakto gali užtekti, kad dauguma algoritmavimo specialistų nenorės toliau skaityti apžvalgos; galimos tik apgręžiamos (unitariosios) operacijos – kvantiniai vartai. Įprastiniuose algoritmuose dauguma loginių vartų yra neapgręžiami, pvz., XOR, AND, NOTAND. Ar tai reiškia, kad visa mūsų sukaupta patirtis bus netinkama, kai bandysime uždavinius spręsti kvantiniais kompiuteriais? Be to, kvantiniai operatoriai veikia ne atskirus bitus, o kubitus. Šis ribojimas vis dėlto nėra toks grėsmingas – mokame sudaryti kitus loginius vartus, kuriais galime pakeisti įprastinius (universalius, bet neapgręžiamus) loginius vartus. Pavyzdžiui, universalūs yra Tofolio (Tommaso Toffoli) vartai, kuriems apibrėžiami trys įėjimo ir trys išėjimo bitai. Trečias ribojimas: negalime skaityti informacijos apie kvantinę sistemą, negrįžtamai jos nepakeisdami. Dar blogiau, kad negalime net pasirinkti, kokio bazinio vektoriaus informaciją pamatysime (tai gal Gamta žaidžia kauliukais)? Šie ir kiti ribojimai paverčia kvantinių algoritmų kūrimą įdomia kūrybine veikla, galinčia pakeisti įvairias mūsų gyvenimo sritis. O įvairaus lygio informacijos, vadovėlių, mokymo priemonių sukurta daug ir dažniausiai jos nemokamos. Smagu, kad ir Lietuvoje gausėja kvantinių skaičiavimų entuziastų ratas. •

Akad. Raimondas Čiegis

RENGINIAI – KONFERENCIJOS – AKADEMINIAI SKAITYMAI

14-oji Europos atomų, molekulių ir fotonų konferencija

Organizatorių nuotr.

Birželio 27 d. – liepos 1 d. Vilniuje vyko 14-oji Europos atomų, molekulių ir fotonų konferencija (angl. ECAMP'14), kuri į Lietuvos sostinę sutraukė beveik 300 mokslininkų iš 26 pasaulio šalių aptarti aktualių atomų, molekulių ir optinės fizikos aspektų, pasidalyti svarbiausių fizikos mokslo tyrimų rezultatais. Konferencija padėjo Lietuvos fizikams užmegzti ir sustiprinti ryšius su savo sričių kolegomis iš viso pasaulio.

ECAMP konferencijos organizuojamos nuo 1981 m. Tai – kas trejus metus įvairiuose Europos miestuose vykstantis prestižinis fizikų mokslinis renginys. Paskutinės konferencijos vyko 2016 m. Frankfurte (Vokietijoje), 2019 m. Florencijoje (Italijoje). Tai didžiausia tokio pobūdžio konferencija Europoje. ›››

Šiemet ją organizavo Vilniaus universiteto (VU) Fizikos fakulteto mokslininkai, o konferencijos organizaciniam komitetui pirmininkavo akademikas Gediminas Juzeliūnas. Kad Vilnius šiemet buvo pasirinktas kaip konferencijos vieta yra Lietuvos fizikų pripažinimo ženklas. VU turi ilgametes tradicijas tiriant atomus, molekules bei spinduliuotės sąveiką su medžiaga. Vilniaus mokslininkų laimėjimai, apimantys tiek tradicinę atomų teoriją (akademiko Adolfo Jucio mokykla), tiek labai šaltus atomus, yra gerai žinomi pasaulyje. Be to, turime stiprią fizikų bendruomenę, atliekančią unikalius fundamentinius netiesinės optikos, molekulinės spektroskopijos, optoelektronikos, fotonikos, nanotechnologijų ir kitų sričių tyrimus. Pasaulyje gerai žinomi Lietuvos lazerių fizikos ir technologijų tyrimai, pradėti neseniai mus palikusio akademiko Algio Petro Piskarsko. •

Akad. Gediminas Juzeliūnas

Šiuolaikinės medžiagos ir technologijos

Organizatorių nuotr.

Rugpjūčio 22–26 d. Palangoje vyko 24-oji tarptautinė konferencija-mokykla „Šiuolaikinės medžiagos ir technologijos“, skirta jauniems mokslininkams ir doktorantams, besidomintiems medžiagų mokslu ir kondensuotų medžiagų fizika. Konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas – Lietuvos mokslų akademijos (LMA) Technikos mokslų skyriaus narys akad. prof. Sigitas Tamulevičius.

Paskaitas skaitė lektoriai iš Estijos, Danijos, Japonijos, Jungtinės Karalystės, Jungtinių Amerikos Valstijų, Latvijos, Lietuvos, Malaizijos ir Vokietijos. Buvo organizuota stendinių pranešimų sesija (iš viso 130 stendinių pranešimų). Ypatingo dėmesio sulaukė lektorius iš Teksaso universiteto prof. dr. Raimondas Rumpfas (Raymond C. Rumpf). Konferencijoje jis skaitė net tris pranešimus. Dalyviai susipažino su skaičiuojamosios elektromagnetikos, fotonikos pagrindais ir pačiais pažangiausiais jo vadovaujamos laboratorijos „EMLab“ laimėjimais elektromagnetikos bei fotonikos srityse. Prie šių laimėjimų prisidėjo trimačio spausdinimo ir dvifotonės polimerizacijos technologijos. Vienas pranešimų buvo skirtas konferencijos-mokyklos studentams bei jauniesiems tyrėjams – profesorius dalijosi patarimais, kaip pradėti nuostabią karjerą ir ją tęsti. Konferencijoje profesorius dalyvavo pagal Baltijos–Amerikos dialogo programą, finansuojamą Baltijos–Amerikos laisvės fondo (BAFF).

Kauno technologijos universiteto Medžiagų mokslo institutas yra pagrindinis šios konferencijos organizatorius, tačiau prisideda ir kitos institucijos: Lietuvos medžiagų tyrinėtojų asociacija, VU, Fizinių ir technologijos mokslų centras, Latvijos universitetas, Rygos technikos universitetas, Tartu universitetas, Pietų Danijos universitetas bei Perspektyvinių technologijų taikomųjų tyrimų institutas.

Šis renginys – tai puikus tęstinis renginys, jau trečią dešimtmetį padedantis ugdyti bendruosius ir specialiuosius doktorantų bei jaunųjų mokslininkų gebėjimus, vystyti produktyvų tarptautinį bendradarbiavimą. •

LMA Technikos mokslų skyriaus informacija

Devynioliktoji ekspedicija į mokslo pasaulį

Rugsėjo 8–16 d. devyniolikoje Lietuvos miestų ir rajonų vyko 19-ojo Mokslo festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ renginiai. Juose buvo siekiama supažindinti lankytojus su aktualiomis mokslo ir technologijų sritimis, dirbtinio intelekto sistemomis ir jų taikymais, biomedicinos laimėjimais, diagnozuojant ir gydant sunkias ar paveldimas ligas, 3D spausdinimo plėtra, robotika ir blokų grandinių technologijomis. Buvo kalbama apie energetikos ateitį, labai svarbią kiekvienam gyventojui. Taip pat apie virusus ir būdus apsisaugoti nuo naujų pandemijų, apie mėginimus įminti esmines pasaulio paslaptis, suprasti ląstelių senėjimo ir kvantinio pasaulio veikimo mechanizmus, smegenų veiklos principus.

Karo Ukrainoje aidai nepalieka abejingų. „Erdvėlaivio Žemė“ organizatoriai taip pat į tai atsižvelgė. Ukrainiečių vaikams, besidomintiems mokslu ir tiems, kas supranta šią kalbą, paskaitą „Розвиток уявлень про будову та еволюцію Всесвіту“ (Visatos sandaros ir evoliucijos sampratų kūrimas) parengė fizikas dr. Jurijus Čiornijus (Yuriy Chorniy). Mokslininkas gimė ir augo Lvive, Ukrainoje. Persikėlęs į Lietuvą 2005-aisiais, jis pradėjo mokslininko karjerą VU Teorinės fizikos ir astronomijos institute, kur iki šiol sėkmingai dirba. Iš viso festivalio metu įvyko daugiau kaip 370 nemokamų renginių. •

Parengė dr. Rolandas Maskoliūnas

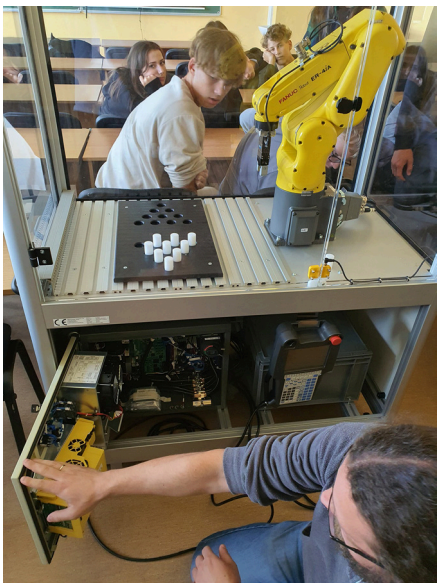

Organizatorių nuotr.

Keturiasdešimt pirmieji Adolfo Jucio akademiniai skaitymai

Akad. Gediminas Juzeliūnas ir renginio dalyviai.

Pradėdamas šiuolaikinės teorinės fizikos Lietuvoje pradininko Adolfo Jucio akademinius skaitymus rugsėjo 12 d., akad. Gediminas Juzeliūnas pasidžiaugė, kad jie tapo gražia tradicija ir vyksta kasmet nuo 1975 m. (buvo praleisti vienintelį kartą per pandemiją). Tiesa, akademiko jubiliejų metais vykdavo didesni renginiai. Taigi, šie skaitymai, matyt, yra vienas ilgiausiai gyvuojančių mokslinių seminarų Lietuvoje.

Praėjusiais metais LMA Adolfo Jucio vardinė premija buvo skirta habil. dr. Gediminui Gaigalui, tad jis renginyje papasakojo apie šį apdovanojimą pelniusius darbus. Sakėsi esąs akad. A. Jucio mokslinis anūkas, nes buvo jo mokinio akad. Zenono Rokaus Rudziko mokinys. Tęsdamas A. Jucio mokslinės mokyklos darbus, G. Gaigalas nagrinėja sudėtingus daugiaelektronius atomus. Gaunamos jų energijos lygmenims skaičiuoti reikalingos išraiškos, jos realizuojamos universaliose kompiuterių programose, o pastarosios naudojamos įvairiems atomo fizikos uždaviniams spręsti. G. Gaigalas daugelį metų bendradarbiauja su žymia atomo teorijos specialiste, LMA užsienio nare prof. Šarlote Frioze Fišer (Charlotte Froese Fischer, JAV). Kartu su ja ir keliais kitais įvairių šalių mokslininkais yra sukurtas programų paketas GRASP (*General-purpose Relativistic Atomic Structure Package*). Tai įvairiuose mokslo centruose plačiai naudojamas programų rinkinys atomų savybių skaičiavimams reliatyvistiniu artiniu. G. Gaigalas glaudžiai bendradarbiauja ir su JAV Nacionaliniu standartų ir technologijų institutu (NIST), kuris renka ir skelbia patikimus atominius duomenis. Tad teko plėtoti jų skaičiavimo paklaidų įvertinimo metodą.

Pranešimo pabaigoje buvo išsamiau papasakota apie įdomų kartu su japonų eksperimentatoriais atliekamą tyrimą. Neseniai pavyko užregistruoti gravitacines bangas, kurios spinduliuojamos, vykstant ypatingai kosminei katastrofai – susiliejant dviem neutroninėms žvaigždėms. Papildomos informacijos apie šį reiškinį teikia jo metu susidarantys sunkūs cheminiai elementai. Lantanoidų jonų spektrų duomenys leidžia tirti, kaip tokiu būdu atsiranda ir kinta šių elementų atomai. •

Akad. Romualdas Karazija

Apie transporto srities iššūkius ir naujoves

Rugsėjo 15–16 d. VILNIUS TECH universitete vyko 13-oji tarptautinė konferencija „Transbaltica 2022: Transporto mokslas ir technologijos“, kuri buvo organizuojama bendradarbiaujant su Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Transporto inovacijų asociacija, tarptautiniu leidėju „Springer Nature AG“ ir Lietuvos mokslų akademija.

Joje aptartos aktualios transporto srities temos: transporto priemonės ir jų sistemos, alternatyvūs degalai, eismo sauga ir saugumas, transporto infrastruktūra, transporto politika, geležinkelių transportas, keleivių ir

Organizatorių nuotr.

›››

krovinių vežimo technologijos, multimodalinis gabenimas ir logistika, transporto aplinkosauga ir ekologija, intelektinės transporto sistemos, savivaldis transportas ir kita.

Plenariniame posėdyje konferencijos Mokslo komiteto pirmininkas dr. Paulius Skačkauskas atkreipė dėmesį į teigiamas tendencijas transporto srityje, kuriamus pažangius sprendimus, žaliąjį kursą, tvarumą ir pabrėžė, kad mokslo ir verslo bendras darbas įneš daug naujovių ateityje. Konferencijos dalyvius pasveikino VILNIUS TECH Mokslo ir inovacijų prorektorius prof. dr. Dalius Navakauskas ir Transporto inžinerijos fakulteto dekanas prof. dr. Olegas Prentkovskis. Jie pasidžiaugė tarptautiniu mokslininkų bendradarbiavimu bei žinių dalijimusi. Plenarinio posėdžio metu pranešimus skaitė ir savo mintis išsakė Susisiekimo ministerijos atstovas dr. Justas Nugaras, bendrovės „Volvo Trucks Lietuva“ atstovas Marius Beniulis ir VILNIUS TECH Transporto ir logistikos kompetencijos centro atstovas dr. Viktor Skrickij.

LMA Technikos mokslų skyriaus narys akad. Marijonas Bogdevičius skaitė su bendraautoriais iš Lenkijos parengtą pranešimą anglų kalba „Experimental approach to water hammer phenomenon“ („Eksperimentinis požiūris į hidraulinio smūgio reiškinį“). Šiame pranešime buvo pristatytas naujas hidraulinio smūgio tyrimo analitinis metodas.

Konferencijoje perskaityta beveik 80 mokslinių pranešimų, kuriuose dėmesys buvo kreipiamas į įvairias transporto srities problemas. Joje dalyvavo mokslininkai iš Jungtinės Karalystės, Lenkijos, Čekijos, Slovakijos, Latvijos, Egipto, Turkijos, Ukrainos, Airijos ir kitų šalių. •

LMA Technikos mokslų skyriaus informacija

Kokia Lietuvos miškų ateitis?

Iš kairės: akad. Darius Danusevičius, LR aplinkos ministras Simonas Gentvilas, ŽŪMMS pirmininkas Vidmantas Stanys, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos kanclerė prof. Astrida Miceikienė, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro direktorius dr. Gintaras Brazauskas.

Rugsėjo 29 d. LMA vyko mokslinė konferencija „Quo vaditis, silvae?“, skirta universitetinių miškininkystės studijų šimtmečiui ir miškotyros mokslo ištakoms Lietuvoje paminėti bei miškotyros ir miškų sektoriaus perspektyvoms aptarti. Konferenciją organizavo LMA, LR aplinkos ministerija, Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Žemės ūkio akademija ir Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro (LAMMC) Miškų institutas.

Konferencijos tikslas – atskleisti mūsų šaliai ekonominiu, ekologiniu ir socialiniu požiūriais svarbaus miškų sektoriaus kompleksiškumą bei miško ekosistemų integralumą, pristatyti miškotyros mokslo integralumą, pabrėžiant aukštos kvalifikacijos, platesnio holistinio mąstymo specialistų poreikį ir atsakomybę tiek už ekosistemų tvarumą, tiek už kuo didesnį miško bei miškininkystės indėlį į šalies ir jos piliečių gerovę, taip pat padiskutuoti – *Quo vaditis, silvae?* (Kur einate, miškai?).

Sveikinimo žodį tarė LMA prezidentas akad. Jūras Banys (nuotoliniu būdu iš Ženevos), LR aplinkos ministras Simonas Gentvilas, VDU Žemės ūkio akademijos kanclerė ›››

prof. Astrida Miceikienė, LAMMC direktorius dr. Gintaras Brazauskas ir LR Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininkas prof. Viktoras Pranckietis.

Konferencijos metu perskaityti pranešimai apie esamą miškininkystės situaciją ir miškotyros ištakas Lietuvoje, miškotyros vaidmenį modernioje visuomenėje, vykdomus miškotyros tyrimus VDU ir LAMMC Miškų institute, diegiamas inovacijas ir taikomus tvaraus ūkininkavimo principus valstybiniuose miškuose. Taip pat konferencijoje pristatyti naujausi ekologinės miškininkystės, tvaraus miško naudojimo, klimato kaitos ir kitų stresorių kompleksiškas poveikis miško ekosistemoms, miško medžių ir gyvūnų, laukinių gyvūnų miško ekosistemose, miškotyros socialiniai-ekonominiai, miško medžių sveikatingumo, miškotyros miestų ir rekreacinėse teritorijose tyrimai.

Konstatuota, kad stiprėjant klimato kaitos stresorių poveikiui ir didėjant ekonominiam bei geopolitiniam nestabilumui, valstybei reikia svarbius sprendimus priimti apgalvotai, remiantis moksliniais tyrimais ir svarbiausia – pasitelkus tinkamas kompetencijas. Siekiant tvariai miškininkauti, nebepakanka tik šabloniškai vykdyti įvairaus lygmens direktyvų, nuostatų ar taisyklių reikalavimų. Būtina atsižvelgti į šalies, jos regiono, konkretaus miško ar medyno ypatumus, paskirtį bei visuomenės lūkesčius. Miškų sektorius apima ilgus metus kurtą miškų auginimo, priežiūros ir naudojimo sistemą, ambicingą, perspektyvią ES rinkoms medienos pramonę bei gamtines ekosistemas, kuriose tarpsta didelė dalis mūsų krašto biologinės įvairovės.

Konferencijos metu priimta rezoliucija. Su kylančiais iššūkiais miškotyroje ir Lietuvos mokslininkų siūlomais sprendimais galima susipažinti konferencijai skirtame leidinyje. •

LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus informacija

Mikrobiota ir gyvūnai

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijos (LSMU VA) Virškinimo fiziologijos ir patologijos (VFP) centras rugsėjo 29–30 d. šventė 30 metų jubiliejų. Ta proga LMA kartu su šiuo centru bei Lietuvos veterinarijos gydytojų asociacija organizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „Mikrobiota ir gyvūnas: sąveika, sveikatingumas, gerovė ir produkcija“.

Virškinimo fiziologijos ir patologijos centre tiriama įvairių pašarų, skirtingų racionų bei jų šėrimo technologijų įtaka galvijų didžiojo prieskrandžio turinio biocheminiams ir mikrobiologiniams procesams bei produkcijos kokybei. Kuriamos ir tobulinamos diagnostinės priemonės fiziologiniams ir patologiniams galvijų didžiojo prieskrandžio turinio ir pieno rodikliams vertinti, taip pat būdai jiems atkurti.

VFP centre sukurta 11 išradimų, gauti trys patentai, paskelbta daugiau kaip 200 mokslinių straipsnių, parengta 14 mokslų daktarų. Sukurta galvijų virškinimo trakto tyrimų mokykla. Centrui nuo įkūrimo ligi šiol vadovauja akad. Antanas Sederevičius.

VFP centro jubiliejų minėjusioje konferencijoje aptarti moksliniai laimėjimai gyvulininkystės ir veterinarijos kryptyse. Susirinkusius konferencijos dalyvius sveikino LSMU VA kancleris akad. Mindaugas Malakauskas, LMA

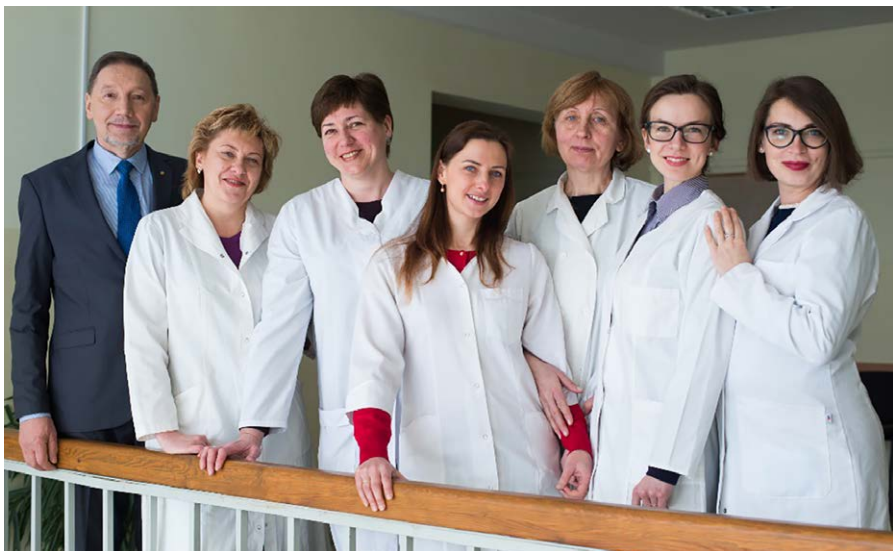

Virškinimo fiziologijos ir patologijos centro darbuotojai. Iš kairės: centro vadovas akad. Antanas Sederevičius, vyresn. mokslo darbuotoja prof. Ingrida Monkevičienė, vyresnioji mokslo darbuotoja prof. Rasa Želvytė, jaunesn. mokslo darbuotoja dr. Kristina Musayeva, mokslo darbuotoja dr. Jonė Kantautaitė, vyresn. laborantė Žiedė Garbenytė ir laborantė Danuta Beliavska-Aleksiejūnė (2020). Organizatorių nuotr.

Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus Veterinarinės medicinos ir gyvūnų mokslų sekcijos pirmininkas akademikas prof. Henrikas Žilinskas, LSMU VA Veterinarijos fakulteto dekanė prof. Vita Riškevičienė ir kiti svečiai.

Pranešėjai pažymėjo, kad ištobulėjus tyrimo metodams, naujoms mokslo kryptims – nutrigenomikai, metabolomikai, proteomikai, genomikai, mikrobiomai – įvairių institucijų mokslininkams atsivėrė naujos bendradarbiavimo galimybės.

Mokslinėje konferencijoje buvo pristatyti 34 moksliniai pranešimai. Pasidalyta žiniomis apie naujausius mokslinius tyrimus ir laimėjimus gyvūnų sveikatingumo, jų mitybos ir ›››

produktyvumo, produkcijos kokybės ir maisto saugos klausimais su mokslininkais iš Ispanijos, Suomijos, Lenkijos, Kroatijos ir Lietuvos. Pagrindinis konferencijos tikslas buvo pasidalyti mokslinių tyrimų laimėjimais, užtikrinant gyvūnų fiziologiją ir jų gerovę, ligų diagnostiką bei gydymą, nagrinėjant to paties individo mikrobiotą skirtingose kūno vietose bei jų tarpusavio santykį. Mokslinėje konferencijos dalyje nuotoliu dalyvavo 81 asmuo. Išleistas pranešimų tezių leidinys „Microbiota and animal: interaction, health, welfare and production“ (liet. Mikrobiota ir gyvūnas: sąveika, sveikatingumas, gerovė ir produkcija).

Rugsėjo 30 d. švietėjiškoje konferencijos dalyje buvo pateiktos naujausios praktinės žinios veterinarijos gydytojams, gyvulininkystės specialistams ir kitiems – iš viso 312 konferencijos dalyvių. Didėjant ūkinių gyvūnų produktyvumui dažnėja jų sveikatos sutrikimų, atsiranda naujų ligų, ypač dažnos virškinimo trakto disfunkcijos. Šių ligų diagnostika dar ir šiandien sudėtinga. Nėra veiksmingų būdų ir priemonių ligoms, ypač subklinikinėms formoms, diagnozuoti ir procesams normalizuoti. Todėl šioje konferencijoje buvo formuojamas požiūris į šią vis didėjančią problemą, aptarti nauji diagnostikos metodai ir gydymo priemonės. A. Sederevičius konferencijos dalyviams pristatė LSMU VA mokslininkų naujausius mokslo laimėjimus virškinimo fiziologijos ir patologijos srityse, pateikė sukurtas diagnostines ir gydomąsias priemones. Dr. Ignas Šilinskas supažindino klausytojus su pasauliniais žemės ūkio iššūkiais, suvokiant atrajotojų mikrobiotos svarbą gyvulių sveikatingumui, produkcijos kiekiui ir kokybei. Dr. Arvydas Kardišauskas nagrinėjo Lietuvos pašarinių žaliavų virškinamumą ir jų įtaką pieno kokybei ir sudėčiai. Keičiantis klimato sąlygoms, prof. Ramūnas Antanaitis nagrinėjo karščio stresą ir jo įtaką galvijų sveikatingumui ir produktyvumui. Prof. Alvydas Malakauskas, Mindaugas Šarkūnas, doc. Arūnas Rutkauskas nagrinėjo įvairius veiksnius, lemiančius įtakos galvijų (pieninių ir mėsinių) sveikatingumą, ligų prevenciją ir jų kontrolę. UAB „Vetmarket“ veterinarinio konsultavimo grupės vadovas dr. Aloyzas Januškauskas pristatė naujausias galvijų ligų diagnozavimo, gydymo ir profilaktikos naujoves. Dr. Vytautas Ribikauskas aptarė galvijų laikymo technologijas, siekiant užtikrinti gyvūnų gerovę ir sveikatingumą.

Džiugu, kad pasiteisino pasirinktas mokslinės-švietėjiškos konferencijos modelis, kurioje vieną dieną buvo aptartos naujos mokslinės žinios, kitą dieną pristatytos vartotojams.

Aptardami konferenciją, dalyviai pažymėjo, kad pateiktos žinios ir praktinės naujovės padės specialistams rasti tinkamiausius sprendimus. Ūkinių gyvūnų sveikatingumas, produkcijos kiekis ir kokybė gali būti gerokai pagerinti ir padidinti, taikant moksliškai pagrįstus fiziologinių procesų reguliacijos būdus.

Konferencijos metu buvo priimta rezoliucija.

Akad. Antanas Sederevičius

Tarptautinės mokslinės konferencijos „Mikrobiota ir gyvūnas: sąveika, sveikatingumas, gerovė ir produkcija“, skirtos Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijos Virškinimo fiziologijos ir patologijos centro 30-ies metų įkūrimo jubiliejui paminėti bei gyvulininkystės ir veterinarijos mokslo rezultatams aptarti, vykusios 2022 m. rugsėjo 29–30 d. LSMU Veterinarijos akademijoje, dalyvių

REZOLIUCIJA

XX a. pab. ir XXI a. pr. gyvulininkystės ir veterinarijos sričių moksliniai atradimai pakoregavo žinias apie maistinių medžiagų asimiliaciją bei įprastų ūkinių gyvūnų ligų atsiradimo mechanizmus, jų prevenciją bei gydymą. Verta paminėti mikro- ir makromolekulinio transporto, lizociminį ir membraninį virškinimą, bemikrobių gyvūnų tyrimus, mikrofloros ir mikrofaunos vaidmenį mitybos procesuose, skrandžio ir žarnyno reikšmę imunologijoje. Šie ir kiti tyrimai lėmė naujus laimėjimus ne tik gyvulininkystės ir veterinarijos teorijoje, bet ir praktikoje. Be to, pasaulyje dėl didėjančio žmonių skaičiaus kyla naujų iššūkių, susijusių su poreikiu visuomenei užtikrinti pakankamą kiekį saugaus ir kokybiško maisto. Atrajotojai gali naudoti augalines medžiagas kaip energijos šaltinį, pastarąsias konvertuodami į didelės biologinės vertės gyvūnines žaliavas ir produktus žmonių mitybai.

Suprasdami gyvulininkystės ir veterinarijos specialistams iškeltų uždavinių svarbą, konferencijos dalyviai (mokslininkai, veterinarijos ir gyvulininkystės specialistai) atkreipia dėmesį į tai, kad ateityje būtina:

- plėtoti gyvūnų mitybos ir biotechnologinių tyrimų spektrą, vystant tvarią ir inovacijoms atvirą konkurencingą gyvulininkystę, teikiančią vartotojams saugius, kokybiškus produktus;
- siekti konkurencingos gyvulininkystės, glaudesnio verslo ir mokslo partnerystės, kaip pagalbinė papildoma priemonė galėtų būti slėnio „Nemunas“ mokslinių laboratorijų platesnis įveiklinimas ir tyrimo metodų validavimas;
- įgyvendinti gyvūnų genetinių išteklių tyrimo ir ilgalaikio išsaugojimo infrastruktūros sukūrimą, leidžiančią įvardyti išskirtinius produktyvių gyvūnų požymius, pritaikant naujausias sumaniąsias technologijas gyvulininkystės sektoriaus plėtrai, bei jų pagrindu sukurto produkto komercializavimo bei realizavimo galimybes;
- sukurti integralią įvairių žemės ūkio mokslo krypčių programą moksliniams tyrimams vykdyti, optimizuojant pašarų sudėties ir kokybės gamybos technologijas, optimaliai tenkinant energetinius bei fiziologinius poreikius gyvūno organizme kokybiškos produkcijos gamybai, sveikatingumui ir gyvūnų gerovei; kertinėmis veiklos sritimis laikyti tausojantį ir saugų ligų prevencinių bei gydymo priemonių taikymą, sveiko gyvūno, skirto maistui, išauginimą bei gautos žaliavos kokybės įvertinimą;

›››

• optimizuoti ūkinės paskirties gyvūnų mitybinius procesus, išskirtinį dėmesį skiriant pašarų konversijos optimizavimo klausimams, modeliuojant atrajotojų mikrobiotą; šie veiksmai, esant ekonominiam ir geopolitiniam nestabilumui, padidintų gyvulininkystės sektoriaus stabilumą ir konkurencingumą;

• užtikrinti žaliosios energijos panaudojimą, gaminant metano dujas, ir įgyvendinant Europos Sąjungos „ZEROCO2“ politikos plėtrą. Tai įmanoma pasiekti optimizuojant ūkinės paskirties gyvūnų mitybinius procesus, analizuojant pašarų konversijos klausimus ir optimizuojant atrajotojų mikrobiotą.

Šių problemų sprendimas ir gautų rezultatų pritaikymas praktikoje leis užtikrinti gyvūnų gerovę, sveikatingumą, produktyvumą, produkcijos kokybę, skatins tvarios gyvulininkystės konkurencingumą. Tai ypač svarbu vystant Lietuvos ir ypač jos regionų patrauklumą ūkininkams, žemės ūkio bendrovėms ir verslo įmonėms. Rezoliucijoje atlikti numatyti organizaciniai bei mokslinių tyrimų darbai padės ūkininkams ir verslininkams sėkmingai konkuruoti su Europos bei pasaulio šalių gamintojais, didins Lietuvos valstybės, kaip partnerės, suverenitetą, prestižą, patikimumą ir žinomumą.

Skyriaus „Mokslininkų rūmai“ renginiai

Prasidėjus naujiems mokslo metams, Lietuvos mokslų akademijos (LMA) skyrius „Mokslininkų rūmai“ kartu su LMA Jaunąja akademija (LMAJA) tęsia renginius Lietuvos moksleiviams iš ciklo „Mokslo žinių dienos“. Rugsėjo 9 d. Fizinių ir technologijos mokslų centro (FTMC) Lazerinių technologijų skyriaus (LTS) Lazerinio mikroapdirbimo technologijų laboratorijoje lankėsi Ignalinos Česlovo Kudabos gimnazijos moksleiviai. Jiems mokslo populiarinimo paskaitą-ekskursiją „Lazerinės technologijos“ skaitė LMAJA narys dr. Mindaugas Gedvilas. Gimnazistams buvo pristatyta Lazerinio mikroapdirbimo technologijų laboratorijos įkūrimo ir plėtros istorija. Taip pat buvo kalbama apie FTMC LTS atliekamus mokslinius tyrimus, Lietuvoje kuriamas lazerines technologijas ir jų pritaikymą pramonėje. Svečiai buvo supažindinti su naujos kartos lietuviškais femtosekundiniais, pramoniniais pikosekundiniais ir nanosekundiniais lazeriais, šiuo metu pažangiausiais papliūpų lazeriais. Buvo aplankyta bandinių charakterizavimo laboratorija ir papasakota apie mikroskopų didinimo galimybes, atsakyta į moksleivių pateiktus klausimus apie šios srities studijas aukštosiose mokyklose bei mokslininko karjeros galimybes Lietuvoje.

Rugsėjo 15 d. Vilniaus Sofijos Kovalevskajos gimnazijos prašymu buvo organizuota „Mokslo žinių diena“ šioje mokymo įstaigoje dėstomąja rusų kalba. Paskaitą apie mokslininko-fiziko karjerą „Su kuo valgoma fizika?“ skaitė FTMC ir Vilniaus universiteto (VU) Teorinės fizikos ir astronomijos institute dirbanti mokslininkė dr. Mažena Mackoit-Sinkevičienė. Tikriausiai pirmą kartą per visą „Mokslininkų rūmų“ veiklos istoriją mokslininko paskaita ir susitikimas su moksleiviais vyko trimis kalbomis: lietuvių, anglų ir rusų. Atsižvelgdama į tai, kad gimnazijoje mokosi ir moksleiviai iš Baltarusijos bei Ukrainos, lektorė uždavinėjo klausimus ir diskutavo su auditorija nuolat keisdama kalbas. 11–12 klasių moksleiviams įdomiausia buvo išgirsti apie studijas ir galimybes renkantis mokslininko kelią. Lektorė papasakojo apie VU Fizikos fakultete dėstomus dalykus, apie galimybes studijų metu dirbti tikrose laboratorijose, savarankiškai atlikti tyrimus ir net parašyti

Rugsėjo 19 d. buvo minimos akademiko Povilo Brazdžiūno (1897–1986) 125-osios gimimo metinės. Renginį organizavo LMA Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyrius (MFChMS) drauge su skyriumi „Mokslininkų rūmai“. Iš kairės: prisiminimais apie akademiką dalijęsis LMA prezidentas Jūras Banys ir renginio vedėjas MFChMS pirmininkas Leonas Valkūnas. Grojo Nacionalinės Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokyklos moksleivė Giedra Julija Tutkutė (mokytoja Vilija Grenevičiūtė).

›››

mokslinius straipsnius. Lektorė minėjo kasmet organizuojamas išskirtines Nobelio premijos laureatų paskaitas – Volfgango Keterlės (Wolfgang Ketterle), Žeraro Muru (Gerard Mourou), Beno Feringos (Ben Feringa) ir kitų.

Rugsėjo 21 d. skyrius suorganizavo interaktyvią paskaitą moksleiviams „Roboto humanoido Ąžuolo vizitas“. Vilniaus Jeruzalės progimnazijos septintokams skyriaus vadovė Aldona Daučiūnienė papasakojo apie LMA, jos tikslus ir veiklą bei renginių ciklą „Mokslo žinių dienos“. VU Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto jaunesnysis mokslo darbuotojas Linas Aidokas papasakojo moksleiviams apie mokslininko profesiją ir jos reikšmę šiandienėje visuomenėje. Lektorius kalbėjo apie lietuvių mokslininkų kuriamas ir mūsų kasdienio gyvenimo įrankiais bei naujais bendradarbiais netrukus tapsiančias išmaniąsias mašinas – robotus, robotus humanoidus. Jeruzalės progimnazijos septintokai bendravo su robotu Ąžuolu, kuris demonstravo savo gebėjimus atpažinti lietuvių kalbą kelių eismo taisyklių pamokėlės tema. Ąžuolas taip pat parodė keletą šokių bei mankštos judesių.

Rugsėjo 22 d. organizuota „Mokslo žinių diena“ vyko Vilniaus Žirmūnų gimnazijoje. Paskaitą „Ekskursija po Saulės planetų sistemą“ gimnazijos ketvirtokams skaitė VU Teorinės fizikos ir astronomijos instituto mokslininkė astrofizikė dr. Renata Minkevičiūtė. Ji papasakojo, kad sistema pradėjo formuotis maždaug prieš 5 mlrd. metų, kai tarpžvaigždinis dujų ir dulkių debesis ėmė trauktis ir vis greičiau sukdamasis plokštėti. Sistemos centre įsižiebė Saulė, o aplink ją susiformavo planetos su savo palydovais ir kiti smulkesni kūnai.

Rugsėjo 28 d. „Mokslininkų rūmai“ talkino LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriui rengiant pirmojo nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos Respublikos Prezidento Algirdo Mykolo Brazausko (1932–2010) 90-osioms gimimo metinėms skirtą atminimo popietę „Valdžia ir mokslas“. Renginio vedėjas akad. Arvydas Virgilijus Matulionis A. M. Brazauską susirinkusiesiems pristatė kaip žmogų, skyrusį daug dėmesio mokslui, sugebėjusį aplink save burti sisteminį mąstymą turinčių mokslininkų, savo srities profesionalų, komandą. Renginyje

Atminimo popietė „Valdžia ir mokslas“, skirta Prezidento Algirdo Mykolo Brazausko (1932–2010) 90-osioms gimimo metinėms. Iš kairės: akademikai Arvydas Virgilijus Matulionis, Benediktas Juodka, Jurgis Vilemas ir skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė Aldona Daučiūnienė.

atsiminimais dalijosi akademikai: Jurgis Vilemas, Benediktas Juodka, Algirdas Gaižutis, dr. Salomėja Ona Girijotienė. Nuotaikingai atliktais lietuvių ir užsienio kompozitorių kūriniais renginį papuošė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. Vladimiro Prudnikovo dainavimo klasės studentai: Klaudijus Šimkus, Elzė Liškauskaitė, Giedrius Gečys ir Regimantas Gabšys, padedami koncertmeisterės Mildos Umbrusevičiūtės.

Šiemet minime žymaus lietuvių poeto, dramaturgo, profesoriaus, rektoriaus, prelato Jono Mačiulio-Maironio (1862–1932) 160-ąsias gimimo metines. Šia proga rugsėjo 29 d. skyrius surengė LMA darbuotojų ekskursiją į Maironio lietuvių literatūros muziejų. Jis įsteigtas 1936 m. Jono Mačiulio-Maironio (1862–1932) namuose, kuriuos jis nusipirko 1909-aisiais. Ekskursijų vadovas Tadas Jakubauskas papasakojo, kaip žymus visuomenės veikėjas įsigijo šį vėliau muziejumi tapusį namą, kaip jam sekėsi čia gyventi, ką veikdavo. Nauja Jono Mačiulio-Maironio gyvenimui ir kūrybai skirta ekspozicija sukurta taip, kad lankytojams įdomiai ir nesudėtingai būtų parodyta, kokie svarbūs yra Maironio darbai, jo kūrybinis palikimas ir kokia jautri bei strategiškai mąstanti asmenybė jis buvo. •

Aldona Daučiūnienė, skyriaus „Mokslininkų rūmai“ vadovė

Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Sandros Tamulionienės nuotrauka.

LMA Vrublevskių bibliotekoje

Šiemet minimos teisininko, teisės istoriko, akademiko Konstantino Jablonskio (1892–1960) 130-osios gimimo metinės. Bibliotekoje liepos 11 d. – rugsėjo 19 d. veikė paroda „Konstantinas Jablonskis – bibliofilas“, parodos autorės – dr. Daiva Narbutienė ir Danguolė Palačionytė. K. Jablonskis buvo sukaupęs turtingą spaudinių ir rankraščių rinkinį, kurį 1964 m. gruodį jo šeima perdavė Lietuvos mokslų akademijos bibliotekai. Pagerbiant šviesų mokslininko ir vertingos asmeninės bibliotekos savininko atminimą 1968 m. buvo įsteigtas memorialinis akademiko Konstantino Jablonskio fondas, iki šiol saugomas Retų spaudinių skyriuje. Šiuo metu jį sudaro 10 466 įvairiomis kalbomis išėję leidiniai: knygos, periodika, disertacijų autoreferatai, kartografija, smulkioji spauda, straipsnių atspaudai, natos. Archyviniai dokumentai rado vietą Rankraščių skyriuje ir sudaro 256-ą fondą (F256; 5385 fiziniai vienetai). Parodoje eksponuoti vertingiausi leidiniai ir kai kurie archyviniai dokumentai, liudijantys asmeninės (šeimos) bibliotekos sukūrimą ir turinį.

Dar viena svarbi sukaktis, paminėta bibliotekoje: liepos 8 d. – rugsėjo 13 d. eksponuota paroda „Tyrimų ir pasaulėžiūros dermė: Lietuvių katalikų mokslo akademijai – 100“ buvo skirta seniausios veikiančios lietuviškos akademinės organizacijos jubiliejui pažymėti, parodos autoriai – dr. Liudas Jovaiša ir Rūta Kazlauskienė. Parodos turinys žymėjo tris Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) istorijos laikotarpius (Lietuvos Respublikoje iki 1940 m., išeivijoje nuo 1956 m., atkurtoje Lietuvos Respublikoje nuo 1992 m.) ir šios mokslininkų bei mokslo mėgėjų draugijos veiklą. Eksponuoti bibliotekoje saugomi rankraštiniai dokumentai, ikonografija bei Akademijos leidiniai, apimantys visą LKMA gyvavimo laikotarpį – nuo pirmųjų įstatų iki naujausių leidinių. Parodą lydėjo parengta videomedžiaga – LKMA narių proveniencijos ar dedikacijos, esančios LMA Vrublevskių bibliotekoje saugomuose spaudiniuose. Rugsėjo 7 d. 17 val. bibliotekos renginių salėje įvyko LKMA Centro valdybos pirmininko dr. Liudo Jovaišos paskaita „Lietuvių? Katalikų? Mokslo? Akademija?“, kurios metu buvo atsakyta į pavadinime iškeltus retorinius klausimus.

Dr. Liudas Jovaiša skaito paskaitą „Lietuvių? Katalikų? Mokslo? Akademija?“.

Šiais metais minime ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos, piliečių priimtos 1992 m. spalio 25 d. referendume, trisdešimtmetį. Vienam iš šio pagrindinio valstybės įstatymo kūrėjų – dr. Stasiui Stačiokui – šiemet rugpjūčio 25 d. būtų sukakę 85-eri. Tačiau 2020 m. gegužės 11 d. netekome šio iškilaus teisininko, gyvenimą paskyrusio demokratinės visuomenės ir teisinės valstybės kūrimui. Rugpjūčio 18 d. – rugsėjo 30 d. bibliotekos T. Vrublevskio skaitykloje buvo eksponuojama dr. S. Stačioko nuotraukų ir dokumentų paroda, autorė – Rasa Sperskienė. Atminimo renginio metu rugpjūčio 25 d. Bibliografijos skaitykloje buvo pristatyta dalis dr. S. Stačioko mokslinių publikacijų bei gausūs interviu žiniasklaidai. Dalis šio teisininko, politikos ir visuomenės veikėjo valstybinių ir tarptautinių apdovanojimų buvo eksponuojami renginių salėje.

LMA Vrublevskių biblioteka tradiciškai dalyvavo mokslo festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ 2022 m. rugsėjo mėnesio renginiuose ir pakvietė lankytojus į ekskursiją po bibliotekos erdves bei restauratorių šviečiamuosius mokymus „Kokiu rašalu rašė Prančiškus Skorina?“. Renginių salėje įvyko lenkų

Iš mokslo festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ renginių: lenkų režisieriaus ir kompiuterinės grafikos kūrėjo Pavelo Šažynskio paskaita.
Valentinos Marmienės nuotraukos.

›››

režisieriaus ir kompiuterinės grafikos kūrėjo Pavelo Šažynskio (Paweł Szarzyński) virtualios realybės projekto „Cosmogonic“ pristatymas ir paskaita apie animacijos grafinio dizaino kūrimą.

Rugsėjį Vrublevskių biblioteka skyrė savaitę P. Skorinos renginiams. Šiais metais sukanka 500 metų, kai Vilniuje buvo įkurta pirmoji spaustuvė, išleista P. Skorinos „Mažoji kelionių knygelė“ (1522) bei prasidėjo spausdinto žodžio ir masinės komunikacijos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) ir Rytų Europoje istorija, kuri liudija naujų komunikacijos būdų ir priemonių svarbą visuomenės raidai.

Lietuvos Respublikos Seimas 2022-uosius paskelbė Pranciškaus Skorinos metais. Ta proga biblioteka kartu su VU Komunikacijos fakultetu ir partneriais pakvietė į tarptautinę mokslo konferenciją „Pranciškus Skorina ir Renesanso knygos kultūra“, skirtą spaudos atsiradimo LDK ir pirmaisiais spaudos amžiais Europoje vyravusios knygos kultūros ir jos paveldo klausimams. Konferencija vyko rugsėjo 22–23 d. Lietuvos mokslų akademijoje. Bibliotekoje buvo atidarytos dvi parodos. Rugsėjo 19 d. įvyko Gudų draugijos inicijuotas dailės plenero darbų parodos „Pranciškaus Skorinos pėdsakais Vilniuje“ atidarymas. Paroda veikė rugsėjo 19 – spalio 31 dienomis. Rugsėjo 22 d. įvyko parodos „Pranciškaus Skorinos „Mažajai kelionių knygelei“ – 500 metų“ atidarymas, autoriai – dr. Sigitas Narbutas ir dr. D. Narbutienė. Paroda veikia rugsėjo 19 – lapkričio 14 dienomis. •

Inga Berulienė,
LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyriaus vedėja

Iš mokslo festivalio „Erdvėlaivis Žemė“ renginių: šviečiamieji mokymai pas Vrublevskių bibliotekos restauratores.

Tarptautinė mokslinė konferencija „Pranciškus Skorina ir Renesanso knygos kultūra“. Iš kairės: prof. habil. dr. Žana Nekraševič-Karotkaja, doc. dr. Uladzimiras Karotkis, prof. dr. Aušra Navickienė, dr. Rima Cicėnienė ir dr. Sigitas Narbutas. Vikos Petrikaitės nuotraukos.

ŽYMIUS MOKSLININKUS PRISIMENANT

Įsteigtas Ignoto Domeikos medalis

2021 m. lapkričio mėn. Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos valdyba įsteigė žymiojo XIX a. mokslininko Ignoto Domeikos (1802–1889) atminimo medalį, skirtą jo 220-ųjų gimimo metinių jubiliejui. I. Domeikos garbei 1885 m. Santjage (Čilė) nukaltas medalis, kurio žinomas vienintelis Lietuvos nacionaliniame muziejuje išlikęs egzempliorius, negali būti pakartotas. Naują medalį 2022 m. rugpjūčio mėn. sukūrė skulptorius Petras Repšys.

Averse pavaizduotas I. Domeika pagal dailininko Francišeko Tegaco (Franciszek Tegazzo, 1829– 1879) medžio raižinį, 1871 m., apačioje kairėje XVIII a. Vilniaus universiteto herbas, dešinėje Santjago universiteto 1843 m.

Naujo medalio aversas.

›››

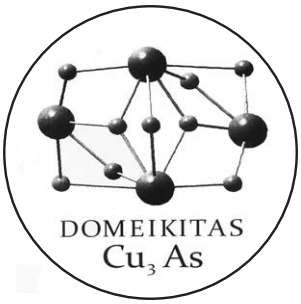

Naujo medalio reversas.

herbas. Reverse matomas domeikito mineralo struktūros vaizdas. Lietuvos žemaičių bajorų Kontrimų-Domeikų giminės herbo palikuonį I. Domeiką, kaip mokslo vyrą, išaugino Vilniaus universitetas (VU) ir Paryžiaus aukštoji kalnakasybos mokykla. 1838 m. emigravęs į Čilę, ten gyveno ir dirbo iki mirties 1889 m. Jo veiklos barai apėmė plačias mokslo ir visuomenės gyvenimo sritis. I. Domeika buvo „Lietuvos ir Čilės sūnus“ (Valdas Adamkus, 2008), anot Zdzislavo Jano Ryno (Zdzisław Jan Ryn, 2002) – „pasaulio žmogus“, jo Andų metalogenijos įžvalgos turi genialumo bruožų. Kilęs iš Naugarduko gudų žemių, I. Domeika vadino save „litvinu“, 1822 m. įgijo VU matematikos magistro diplomą, po 1831 m. sukilimo turėjęs bėgti iš Tėvynės, 1837 m. Paryžiaus aukštojoje kalnakasybos mokykloje įgijo kalnų inžinieriaus diplomą, studijuodamas 1837 m. sudarė Lietuvos ir Lenkijos keturių žemėlapių atlasą.

Akad. Algimantas Grigelis (dešinėje) su Petru Repšiu jo studijoje. 2022-03-25.
Ramūno Bilinsko nuotr.

1838 m. išvyko dirbti į Čilę, buvo chemijos ir mineralogijos profesorius La Serenos vyrų licėjuje, nuo 1846 m. dirbo Santjago universitete, mineralogijos ir geologijos profesorius (1867–1883), keturis kartus rinktas Santjago universiteto rektoriumi. Knygų, vadovėlių mokslo darbų autorius, atradęs 27 naujus mineralus, rašė atsiminimus „Mano kelionės“ (Varšuva 1962–1963, I–III t., Vilnius, 2002, I t., 2006, II t.). I. Domeikos atradimai ir veikla pakeitė Čilės civilizacijos raidos kryptį. Jo devizas buvo „Darbas. Tėvynė. Altruizmas.“ •

Akad. Algimantas Grigelis

MOKSLININKŲ PRIPAŽINIMO ŽENKLAI

„L’Oréal“ ir UNESCO programos „Moterims moksle“ apdovanojimai

„L’Oréal“ ir UNESCO programa kasmet siekiama įvertinti ir visuomenei parodyti nusipelniusių moterų mokslininkių darbus, kurie svariai prisideda prie visuomenės pažangos ir aktualiausių problemų sprendimo. Speciali apdovanojimų ceremonija Paryžiuje vyko „Moterims moksle“ savaitės metu birželio 20–26 dienomis. Renginių savaitė, skirta apdovanojimams – tai dalis „L’Oréal“ ir UNESCO programos, kuria siekiama skatinti lyčių lygybę šioje srityje ir pagerbti moterų indėlį į mokslo plėtrą. Visą savaitę iškiliausios pasaulio tyrėjos dalijosi savo patirtimi ir žiniomis, dalyvavo lyderystės mokymuose, renginiuose, skirtuose užmegzti naudingų kontaktų, taip pat neeilinėje paskaitoje Prancūzijos mokslų akademijoje.

Apdovanojimų ceremonijoje dalyvavo trejų pastarųjų metų laureatės. 15 perspektyvių mokslininkių iš įvairių šalių atsiėmė tarptautinius „L’Oréal“ ir UNESCO programos „Moterims moksle“ (*For Women in Science*) apdovanojimus už išskirtinius pastarųjų metų mokslo laimėjimus, o 30 jaunų mokslininkių, atrinktų 2020 ir 2022 m., pelnė tarptautinių kylančių talentų vardą. Tarp 2022 m. tarptautinių kylančių talentų laureačių patekau ir aš – šių eilučių autorė jaunoji akademikė doc. dr. Ieva Plikusienė, dirbanti Vilniaus universiteto (VU) Chemijos ir geomokslų fakultete bei Fizinių ir technologijos mokslų centre. ›››

Renginių savaitė ir apdovanojimų ceremonija buvo išties ypatingos. Turėjau galimybę susipažinti ir pabendrauti su išskirtinėmis mokslininkėmis iš viso pasaulio, sprendžiančiomis pačias aktualiausias mokslines problemas. Tarp jų buvo ir prof. Katalina Kariko (Katalin Karikó), kurios moksliniai tyrimai padėjo pagrindus naujos kartos mRNR vakcinų nuo koronaviruso sukūrimui. Šios mokslininkės gyvenimo istorija ir mokslinis kelias išties nepaprasti: 1985-aisiais netekus finansavimo, jai pavyko emigruoti iš tuomečio Rytų bloko, Vengrijos, į JAV. Ten nemažai metų vykdė mRNR tyrimus, tačiau jos idėjos dažnai nesulaukdavo palaikymo ir finansavimo, daugybę metų ji buvo siuntinėjama dirbti iš vienos mokslinės grupės į kitą, neturėjo galimybės kurti savo grupės. Dabar už šiuos darbus ji sulaukė pasaulinio pripažinimo ir jai netgi prognozuojama Nobelio premija. Prancūzijos mokslų akademijoje paskaitas skaitė ji ir kitos mokslininkės, įvertintos už viso gyvenimo darbus, jų kalbos ir asmeninės istorijos buvo be galo įkvepiančios. Man buvo didelė garbė UNESCO būstinėje, skambant Lietuvos vardui, atsiimti Tarptautinių kylančių talentų apdovanojimą. Tai buvo labai jaudinanti akimirka. Mano atliekami tyrimai, kaip ir prof. K. Kariko, skirti daugiau sužinoti apie naują koronavirusą. Gavau puikią galimybę parodyti pasauliui, kad mažoje šalyje mes, lietuviai, atliekame išties svarbius, aukščiausio pasaulinio lygio mokslinius tyrimus.

Prestižinis įvertinimas man skirtas už SARS-CoV-2 baltymų ir specifinių antikūnų sąveikų tyrimus taikant naujos kartos optinius-akustinius jutiklius. Šiuos darbus atlikau stažuotės metu vadovaujant VU Chemijos ir geomokslų fakulteto profesorei Almirai Ramanavičienei. Šiam tikslui buvo panaudoti du pažangūs tyrimo metodai: spektrinė elipsometrija ir kvarco kristalo mikrogravimetrija su disipacija. Taikant šiuos abu metodus vienu metu, tikruoju laiku buvo tiriama, kaip ant paviršiaus vyksta imuninio komplekso susidarymas tarp SARS-CoV-2 struktūrinių baltymų (spyglio ir nukleokapsidės) ir specifinių antikūnų. Taip gaunama informacija apie dielektrines ir viskoelastines sluoksnio savybes. Apdorojus duomenis taikant matematinius modelius, aprašančius imuninio komplekso susidarymo kinetikas diferencialinėmis lygtimis, galima gauti daug vertingos informacijos apie antikūnų ir antigenų sąveikas, baltymo-antikūno komplekso susidarymą tikruoju laiku ir jo stabilumą, baltymų erdvinį išsidėstymą, orientaciją ant paviršiaus, gimiringumą ir pačio imuninio komplekso susidarymo žingsnius. Visa tai galima panaudoti ne tik kuriant imuninius jutiklius laboratorijose, bet ir atrenkant greitiesiems testams tinkamiausius antikūnus ir antigenus, pasirinkti vaistams ar vakcinoms geriausiai tinkančius baltymus ir antikūnus. Be to, tokius jutiklius galima pritaikyti ir kitoms biologiškai aktyvioms medžiagoms, kaip vėžio žymenys ar kita, nustatyti ir tirti, todėl jie yra universalūs.

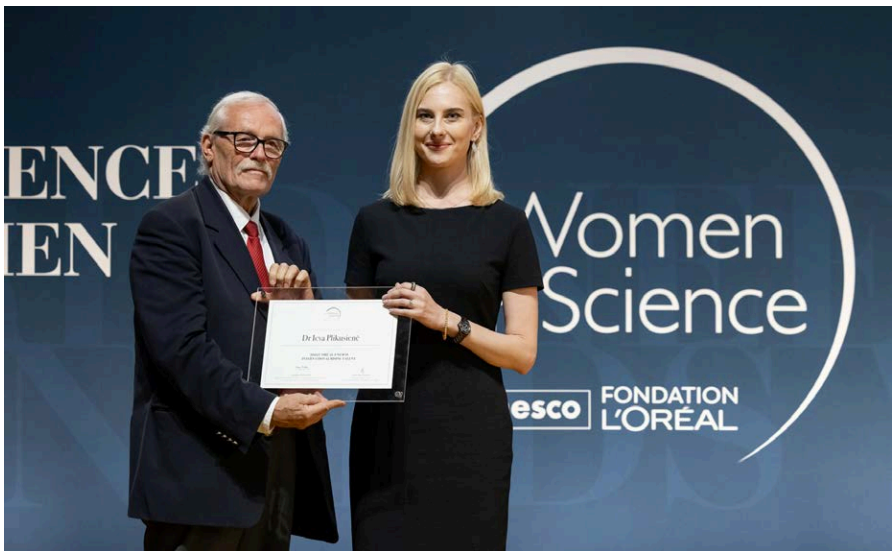

Organizatorių nuotr.

„L'Oréal" ir UNESCO programos „Moterims moksle" apdovanojimų ceremonija Paryžiuje – prestižinis Tarptautinių kylančių talentų apdovanojimas atiteko lietuvei mokslininkei doc. dr. Ievai Plikusienei.

Nuo 2014 m. teikiami Tarptautiniai kylančių talentų apdovanojimai skiriami toms jaunoms mokslininkėms svarbiausiame jų karjeros etape, kurių tyrimai padeda spręsti aktualias žmonijos problemas. Laureates tarptautinė komisija atrenka iš „L'Oréal" ir UNESCO programos „Moterims moksle" nacionalinių ir regioninių stipendininkių. Mokslininkės gauna ir 15 tūkst. eurų premiją.

„Lenkijoje ir Baltijos šalyse mūsų keturios vietinės programos yra itin aukšto lygio, o jų laureatės įvertinamos ir tarptautinės mokslo bendruomenės. Šiemet tokio pripažinimo sulaukė ne tik doc. dr. I. Plikusienė iš Lietuvos, bet ir Lenkijos mokslininkė dr. Karolina Mikulska-Ruminska, kuri prestižinį apdovanojimą gavo už feroptozės (nuo geležies priklausomos reguliuojamos ląstelių mirties formos, susijusios su įvairiomis ligomis) tyrimus. Sveikinu ir labai džiaugiuosi, kad jau daugelį metų remiame moterų mokslinės karjeros plėtrą", – sakė Valeri Gošeranas (Valéry Gaucherand), „L'Oréal" tinklo Lenkijoje ir Baltijos šalyse vadovas.

Tai antras kartas, kai Tarptautinių kylančių talentų apdovanojimas skiriamas Lietuvos mokslininkei. 2019 m. juo pagerbta neuromokslininkė dr. Urtė Neniškytė, VU Gyvybės mokslų centro Neurobiologijos ir biofizikos katedros mokslo darbuotoja.

Tarptautinė „L'Oréal" ir UNESCO programa „Moterims moksle" siekia pagerbti ir lydėti moteris tyrėjas jų svarbiausiais gyvenimo momentais, reikšmingai prisidedant prie mokslo raidos ir lyčių lygybės šioje srityje. Per 24-erius programos gyvavimo metus daugiau nei 3,9 tūkst. jaunų moterų gavo paramą savo svarbiausiems karjeros siekiams įgyvendinti. Regioniniu lygiu „L'Oréal" ir UNESCO skiria stipendijas 110 šalių, įskaitant ir visas tris Baltijos šalis. Šios programos partneris skiriant apdovanojimus yra Lietuvos mokslų akademija. Lietuvoje programa vykdoma nuo 2017 metų. Kasmet šiuo apdovanojimu už indėlį į mokslą įvertinama viena mokslininkė iki 40-ies ir viena doktorantė iki 35-erių metų. •

Dr. Ieva Plikusienė,
LMA jaunoji akademikė

Dr. Viktorija Vaštakaitė-Kairienė – Jaunųjų akademijų mokslo patariamosios struktūros valdybos narė

Lietuvos mokslų akademijos Jaunosios akademijos (LMAJA) vicepirmininkė Dr. Viktorija Vaštakaitė-Kairienė rugsėjo 30 d. išrinkta Jaunųjų akademijų mokslo patariamosios struktūros (angl. *The Young Academies Science Advice Structure*, YASAS) prie Europos Jaunosios akademijos valdybos nare. Prieš tai YASAS nariai (atstovai ir stebėtojai iš kiekvienos šalies) balsavo kelias dienas nuotoliniu būdu.

YASAS teikia nepriklausomus patarimus mokslo politikos formavimo klausimais ir siekia, kad jaunosios akademijos galėtų prisidėti prie politikos formavimo Europos lygiu, įsitraukdama į SAPEA (Europos akademijų mokslinės rekomendacijos politikai, *Science Advice for Policy by European Academies*). SAPEA kartu su Europos Komisijos (EK) vyriausiųjų mokslinių patarėjų grupe EK nariams teikia nepriklausomas mokslines konsultacijas, padedančias priimti sprendimus. Taip pat didina informuotumą apie mokslinius patarimus ir įrodymus formuojant

politiką bei skatina diskusijas sprendžiant šiuos klausimus Europoje.

YASAS sudaro Belgijos, Danijos, Estijos, Suomijos, Vokietijos, Vengrijos, Lietuvos, Nyderlandų, Norvegijos, Lenkijos, Rumunijos, Škotijos, Ispanijos, Švedijos jaunosios akademijos, taip pat Europos (*Young Academy of Europe*) ir Pasaulio jaunosios akademijos (*The Global Young Academy*). YASAS generalinę asamblėją sudaro atstovas ir stebėtojas iš kiekvienos šalies institucijos. Lietuvai atstovauja jaunieji akademikai dr. V. Vaštakaitė-Kairienė ir dr. Petras Prakas. Generalinė asamblėja renka valdybą, kurią sudaro prezidentas ir keturi valdybos nariai. YASAS prezidente išrinkta prof. dr. Monik Tromp (Moniek Tromp, Nyderlandai), valdybos nariais – dr. V. Vaštakaitė-Kairienė (Lietuva), dr. Sara Verhulst (Sarah Verhulst, Belgija), dr. Jacekas Kolianovskis (Jacek Kolanowski, Lenkija), dr. Helena Enma (Helen Eenmaa, Estija). •

LMAJA informacija

V. Vaštakaitės-Kairienės archyvo nuotr.

SVEIKINAME

Algirdas Antanas Avižienis

ALGIRDUI ANTANUI AVIŽIENIUI – 90

Liepos 8 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui Algirdui Antanui Avižieniui sukako 90 metų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas ir Technikos mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Akademiką gražaus jubiliejaus proga. Linkime Jubiliatui stiprios sveikatos, ištvermės ir asmeninės laimės.

JANUŠUI KACPŽYKUI – 75

Liepos 12 d. Lietuvos mokslų akademijos užsienio nariui, profesoriui Janušui Kacpžykui (Janusz Kacprzyk) sukako 75 metai.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas ir Technikos mokslų skyriaus nariai nuoširdžiai sveikina Profesorių gražios sukakties proga. Linkime Jubiliatui sveikatos, stiprybės ir asmeninės laimės.

Janušas Kacpžykas

FILIPUI PATSALIUI – 60

Liepos 12 d. LMA užsienio narys profesorius Filipas Patsalis (Φίλιππος Πατσαλης – Philippos C. Patsalis) minėjo šešiasdešimtąjį gimtadienį. ›››

Filipas Patsalis

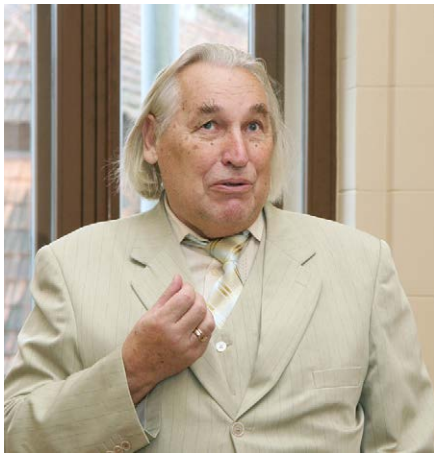

Danielius Eidukas

Gintautas Dzemyda

Kęstutis Kilkus

Minvydas Kazys Ragulskis

Asm. archyvo nuotr.

LMA prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius sveikina Jubiliatą, dėkoja už glaudų bendradarbiavimą genetikos srityje. Džiaugiamės kartu, kai būdamas Lietuvoje jaučiatės kaip namie. Esate visada čia laukiamas. Linkime Jums, mielas Profesoriau, naujų darbų ir įžvalgų, kūrybinių idėjų ir atradimo džiaugsmo. Telydi Jūsų darbus sėkmė, o Jus ir Jūsų šeimą – laimė.

DANIELIUI EIDUKUI – 90

Liepos 21 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui, profesoriui habilituotam daktarui Danieliui Eidukui sukako 90 metų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Technikos mokslų skyriaus nariai nuoširdžiai sveikina Akademiką gražaus jubiliejaus proga. Linkime Jubiliatui stiprios sveikatos ir asmeninės laimės.

GINTAUTUI DZEMYDAI – 65

Liepos 24 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui, profesoriui habilituotam daktarui Gintautui Dzemydai sukako 65-eri.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Technikos mokslų skyriaus nariai nuoširdžiai sveikina Akademiką gimtadienio proga ir linki ilgų kūrybingų metų.

KĘSTUČIUI KILKUI – 75

Rugpjūčio 1 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui Kęstučiui Kilkui sukako 75-eri metai.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus nariai nuoširdžiai sveikina Jus gražios sukakties proga.

Džiugina Jūsų ilgas ir prasmingas mokslininko kelias bei svarus Jūsų indėlis ugdant jaunąją kartą. Dėkojame ir už mokslo populiarinimą, vertingas idėjas bei darbus. Laikas eina, o jūsų darbai tampa tik reikšmingesni.

Linkime Jums, gerbiamasis Kęstuti, daug gražių dienų, tegul būna mažiau rūpesčių, lai būna sveikatos darbams nudirbti ir laiko pomėgiams. Tegul namuose netrūks ramybės, džiaugsmo ir jaukumo, o puoselėjama sodyba visada teiks džiaugsmą. Ačiū, kad esate su mumis.

MINVYDUI KAZIUI RAGULSKIUI – 55

Rugsėjo 6 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui, profesoriui habilituotam daktarui Minvydui Kaziui Ragulskiui sukako 55-eri.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas ir Technikos mokslų skyriaus nariai nuoširdžiai sveikina Profesorių gražios sukakties proga. Didžiuojamės Jūsų nepaprastai kūrybinga ir vaisinga moksline veikla bei pasiektais rezultatais. Linkime visokeriopos sėkmės, kūrybinės energijos ir naujų idėjų.

JŪRATĖS SPRINDYTĖS JUBILIEJUS

Rugsėjo 7 d. Lietuvos mokslų akademijos tikroji narė habilituota daktarė Jūratė Sprindytė šventė jubiliejų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus gražaus jubiliejaus proga.

Esate pripažinta literatūros ir jos vertinimo profesionalė, literatūros istorikė, tirianti XX–XXI amžiaus literatūros žanrus, stilių, poetiką. Įdėmi dabartinės literatūros proceso, jo ryšių su gyvenimu analitikė.

Iš savo tėvų lituanistų paveldėjote meilę literatūrai, dėmesį

›››

Jūratė Sprindytė

Česlovas Jukna

Rimantas Ramanauskas

Eugenijus Manstavičius

Mykolas Daunys

Eugenijus Arvydas Janulaitis

humanistinei kultūros tradicijai. Puoselėjate tai ir skleidžiate.

Dėkodami už ekspertinius darbus, aktyvią veiklą Lietuvos mokslų akademijoje, jos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje, už nuoširdumą ir kolegiškumą, linkime Jums tolesnės kūrybinės sėkmės, skvarbios minties ir erdvės Jūsų įžvalgoms, naujų prasmingų darbų.

ČESLOVUI JUKNAI – 90

Rugsėjo 14 d. LMA narys emeritas, profesorius habilituotas daktaras Česlovas Jukna šventė garbingą 90 metų jubiliejų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Jus gražaus ir prasmingo jubiliejaus proga. Labai vertiname Jūsų atliktus darbus plėtojant šalies gyvulininkystę. Būdamas mėsinės galvijininkystės Lietuvoje pradininkas, Jūs įnešėte svarų indėlį sprendžiant mūsų valstybės gyvulininkystės problemas bei skleidžiant mokslo naujoves šalies žemės ūkiui. Jūsų darbai labai svarbūs ugdant aukštos kvalifikacijos gyvulininkystės specialistus. Dėkojame už nuoširdų darbą Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriuje bei ilgametį vadovavimą skyriaus Zootechnikos ir veterinarinės medicinos sekcijai. Linkime stiprios sveikatos, neblėstančios energijos ir daug džiaugsmingų dienų Jums ir Jūsų šeimai.

RIMANTUI RAMANAUSKUI – 70

Rugsėjo 15 d. Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui, profesoriui habilituotam daktarui Rimantui Ramanauskui sukako 70 metų.

Akademijos bendruomenė nuoširdžiai sveikina Jus gražaus jubiliejaus proga. Visada žavimės Jūsų energija, išmintimi, draugiškumu ir pagarba kiekvienam žmogui. Dėkojame už Jūsų aktyvią veiklą Lietuvos mokslų akademijoje, Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje. Linkime Jums sėkmės, naujų kūrybinių idėjų, nuveikti dar daug gerų darbų, nestokoti tikrų draugų, dvasinės šilumos ir geros sveikatos.

EUGENIJUI MANSTAVIČIUI – 75

Rugsėjo 22 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui prof. habil. dr. Eugenijui Manstavičiui sukako 75-eri metai.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Akademiką gražaus jubiliejaus proga. Džiaugiamės turėdami iškilų mokslininką ir sveikindami gražios sukakties proga linkime neblėstančios energijos, naujų sumanymų, jų įgyvendinimo ir kuo geriausios kloties Jums ir Jūsų artimiesiems.

›››

MYKOLUI DAUNIUI – 90

Rugsėjo 22 d. Lietuvos mokslų akademijos nariui Mykolui Dauniui sukako 90 metų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas ir Technikos mokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Akademiką gražaus jubiliejaus proga. Linkime Jubiliatui sveikatos, stiprybės ir asmeninės laimės.

EUGENIJUI ARVYDUI JANULAIČIUI – 80

Rugsėjo 26 d. vienam žymiausių šalies mokslininkų ir mokslo strategų, Lietuvos mokslų akademijos nariui, Europos mokslų akademijos tikrajam nariui (nuo 1993), Karališkosios Švedijos inžinerinių mokslų akademijos užsienio nariui (nuo 1994), Lietuvos mokslo premijos laureatui (1994) profesoriui Eugenijui Arvydui Janulaičiui sukako 80 metų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas bei Biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius nuoširdžiai sveikina Akademiką gražaus jubiliejaus proga. Linkime Jubiliatui stiprios sveikatos, ilgų ir kūrybingų gyvenimo metų, neišsenkančios energijos.•

AKADEMIKŲ LAISVALAIKIS

Akademikų kovos teniso aikštynuose dėl turnyro „Profesorių taurė“ nugalėtojų titulų

1995 metų vasarą man, tuomečiam LMA nariui ekspertui ir Vytauto Didžiojo universiteto mokslo prorektoriui, kilo mintis suburti tenisą žaidžiančius profesorius į kasmetinį turnyrą „Profesorių taurė“. Šią idėją palaikė šviesaus atminimo akademikas Eduardas Vilkas ir matematikos profesorius Leonas Saulis. Jau rugsėjo viduryje Vilniaus Verkių teniso aikštyne įvyko pirmasis turnyras „Profesorių taurė – 1995“. Pirmuoju profesorių čempionu tapo Jonas Mackevičius (VU), finalinėje kovoje nugalėjęs Vytautą Kaminską, trečią vietą laimėjo Eduardas Vilkas, įveikęs Leoną Saulį (VGTU). Vėlesniais metais į turnyrą įsijungė Leonas Valkūnas, Remigijus Žaliūnas, Rimantas Ramanauskas, Gintautas Dzemyda, Minvydas Kazys Ragulskis ir Vincas Būda. Nuo 2009 m. „Profesorių taurės“ finalinės kovos vyksta Kauno „Žalgirio“ ir „Ąžuolyno“ teniso aikštynuose.

Nuo 2015 m. „Profesorių taurės“ turnyras vyksta dviejose amžiaus grupėse – „Juniorų“ (iki 60 m.) ir „Senjorų“ (60 m. ir vyresni). Grupių atsiradimą lėmė tai, kad atsisakius habilituoto daktaro mokslo laipsnio, kaip būtino profesoriaus pareigoms užimti, pagausėjo jaunų profesorių ir tarp vyriausių bei jauniausių turnyro žaidėjų susidarė daugiau nei 20 m. amžiaus skirtumas. 2019 m. į „Profesorių taurę“ įsijungė ir tenisą žaidžiančios profesorės.

Daugkartiniai „Profesorių taurės“ nugalėtojai ir prizininkai (iš kairės): Remigijus Žaliūnas (LSMU), Vytautas Kaminskas (VDU), Eduardas Vilkas (LMA EI), Jonas Mackevičius (VU), Leonas Saulis (VGTU).

„Profesorių taurės – 2007“ prizininkai (iš kairės): J. Mackevičius, V. Kaminskas, R. Žaliūnas.

›››

Akademikai kasmet kovojo dėl turnyro čempionų ir prizininkų titulų: V. Kaminskas laimėjo 7 pirmąsias ir 11 antrųjų vietų, R. Žaliūnas – 5 pirmąsias, 4 antrąsias ir 4 trečiąsias, E. Vilkas – 2 antrąsias ir 10 trečiųjų, „Senjorų“ grupėje G. Dzemyda laimėjo 1 antrąją ir 2 trečiąsias, V. Būda – 1 antrąją, R. Ramanauskas – 1 trečiąją vietą. LMAJA narys Mindaugas Gedvilas „Juniorų“ grupėje laimėjo 5 pirmąsias ir 1 trečiąją vietą. Tai beveik pusė ilgaamžiškiausio teniso mėgėjų turnyro Lietuvoje teiktų apdovanojimų.

Šiais metais akademikai vėl buvo stipriausi – „Profesorių taurės – 2022“ čempionais tapo R. Žaliūnas („Senjorai“) ir M. Gedvilas („Juniorai“). V. Būdai atiteko ketvirtoji, o G. Dzemydai – penktoji vieta. Moterų grupėje pirmąsias dvi čempionių taures laimėjo Olivija Dobilienė (LSMU), kitas dvi – Birutė Pranevičienė (MRU). •

Akad. Vytautas Kaminskas,
VDU rektorius emeritas
ir garbės profesorius
Akademiko archyvo nuotraukos

„Profesorių taurės – 2022“ „Senjorų“ grupės prizininkai (iš kairės): Vitalis Briedis (LSMU), R. Žaliūnas, Gediminas Stepanauskas (VU), Gintautas Dzemyda (VU).

„Profesorių taurės – 2022“ „Juniorų“ grupės prizininkai (iš dešinės): Mindaugas Kiudelis (LSMU), Mindaugas Gedvilas (FTMC), Svajus Asadauskas (FTMC), Saulius Šatkauskas (VDU), Daumantas Matulis (VU), Dainius Razukevičius (LSMU).

„Profesorių taurės – 2022“ moterų grupės prizininkės (iš dešinės): Skaidra Valiukevičienė (LSMU), Irena Misevičienė (LSMU), Birutė Pranevičienė (MRU), Olivija Dobilienė (LSMU), Kristina Žvinienė (LSMU), Džilda Veličkienė (LSMU) ir akad. V. Kaminskas (centre).

ATMINIMUI

Leonardas Sauka
1931 01 05 – 2022 10 17

Spalio 17 d., eidamas 92-uosius metus, mirė žymus Lietuvos mokslininkas, lietuvių tautosakos mokslo kūrėjas ir puoselėtojas, pelnęs tarptautinį pripažinimą, Lietuvos mokslų akademijos narys, profesorius habil. dr. Leonardas SAUKA.

Leonardas Sauka gimė 1931 m. sausio 5 d. Telšiuose. 1949 m. baigė Telšių gimnaziją, 1954 m. Vilniaus universitete – lietuvių kalbą ir literatūrą. Daugiau nei pusę amžiaus dirbo Lietuvių literatūros ir tautosakos institute (iki 1990 m. vadinosi Lietuvių kalbos ir literatūros institutu): 1954–1976 m. – mokslinis bendradarbis, 1976–1990 m. – Tautosakos skyriaus vadovas, 1990–1993 m. – direktoriaus pavaduotojas, 1993–2001 m. – direktorius, 2001–2016 m. – Dainyno skyriaus vyriausiasis mokslo darbuotojas, konsultantas.

Mokslinę veiklą pradėjo 1954–1957 m. būdamas M. Gorkio pasaulinės literatūros instituto folkloristikos aspirantu. 1959 m. apgynė filologijos mokslų kandidato (dabar mokslų daktaro) disertaciją „Lietuvių liaudies vestuvių dainų idėjinės meninės ypatybės (XIX a.–XX a. pr.). 1981 m. – daktaro (habilituoto daktaro) disertacija „Lietuvių liaudies dainų eilėdara“. 1986 m. suteiktas profesoriaus vardas. 1990 m. išrinktas Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu korespondentu. 1996 m. – LMA tikruoju nariu. Nuo 2011 m. – LMA narys emeritas. 2005–2009 m. buvo LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininku.

Svari L. Saukos ir pedagoginė veikla: 1967–1969 m. – Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto vyr. dėstytojas. 1971, 1979–1984 m. – Šiaulių pedagoginio instituto dėstytojas, 1985 m. ėjo profesoriaus pareigas, 1986 m. – Šiaulių pedagoginio instituto profesorius. 1999–2000 m. vadovavo lietuvių tautosakos seminarui Miunsterio (Vokietija) universitete.

Akad. L. Saukos mokslinė veikla daugiašakė: tyrinėti lietuvių tautosakos

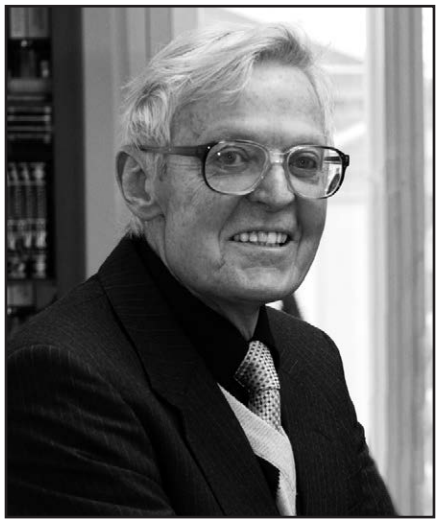

žanrai, poetika, istorinė raida, gvildentos filologinės folkloristikos teorijos ir metodologijos, istoriografijos, tekstologijos, tautosakinės kūrybos modeliavimo fundamentiniams leidiniams problemos, triūsta tarptautinės folkloristinės bibliografijos srityje. Daug laiko pašvęsta tautosakai rinkti, sukauptiems fondams saugoti, folkloristinei veiklai modernizuoti. Plėtota ir tautosakos mokslo taikomoji veikla, rengti tautosakos vadovėliai, metodinės priemonės. Dalyvauta įvairiose mokslinėse konferencijose Lietuvoje ir užsienyje, stažuotasi JAV (1994), Vokietijoje (1995, 2001). Akad. L. Sauka – daugelio aspirantų, doktorantų mokslinis vadovas, oponentas, dalyvavo įvairių mokslinių komisijų, tarybų, redakcinių kolegijų veikloje.

Svarbiausi Akademiko veikalai. Nustatė liaudies dainų tekstų leidybos modeliavimo principus, pagal juos parengtas „Lietuvių liaudies dainynas“ (1980–2019 m. išleisti 24 tomai). Parengė „Lietuvių liaudies dainyno“ 7 ir 13 t., buvo 8–18 t. vyriausiasis redaktorius. Parašė studijas „Lietuvių vestuvinės dainos: XIX a.–XX a. pradžia“ (1968), „Lietuvių folkloro eilėtyros istorijos ir teorijos klausimai“ (1974), monografijas „Lietuvių liaudies dainų eilėdara“ (1978), „Tikra ir netikra liaudies kūryba“ (1983, joje aptariama tautosakos autentiškumo klausimai). Parengė (su kitais) ir redagavo leidinio „Lietuvių tautosaka“ 3–5 t., Simono Daukanto „Žemaičių tautosakos“ 2 d. (su kitais, 1984), „Jono Basanavičiaus tautosakos bibliotekos“ 9–12 t. ir 14–15 t. (su kitais), parašė 1–15 t. (1993–2004) įvadinius straipsnius, komentarus. 1992 m. akad. L. Sauka atkūrė leidinį „Tautosakos darbai“, iki 2013 m. buvo jo vyriausiasis redaktorius, parengė 1(8)–3(10), 5(12), 10(17), 16(23), 30, 38 tomus. Parengė fundamentinę folkloro studiją „Pasaka „Eglė žalčių karalienė“ (4 t. 2007–2008, joje tyrinėjami šios pasakos variantai įvairiose tautose). Parašė metodinį leidinį „Patarlių rinkėjo vadovas“ (1982, 1985), vadovėlių mokykloms („Lietuvių tautosaka: Mokymo priemonė X klasei“, 1989, trečias papildytas leidimas 1993, „Lietuvių tautosaka: Vadovėlis aukštesniųjų klasių mokiniams“, 1998, 1999). Sudarė tautosakos rinkinių vaikams („Šepetys repetys“, 1965; „Pelyte, nešk miegelį“, 1973, 1980). Solidžiame akad. L. Saukos veikale „Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje“ (2016) folkloristo žvilgsniu pirmą kartą apžvelgtas pastarasis tautosakos mokslo šimtmetis.

Pelnyti apdovanojimai. Už mokslo darbus akad. L. Saukai 1970 m. suteikta LSSR valstybinė mokslo premija (su kitais), 2001 m. – Jono Basanavičiaus premija. 2005 m. – Lietuvos mokslo premijos laureatas. 2007 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi. 2009 m. įteikta Baltijos Asamblėjos premija.

Viename interviu akad. L. Sauka yra sakęs: „Lietuvoje savotiškas vienijantis pamatas galėtų būti liaudies daina. Mes juk turime dainų, kurios tinka įvairiausiomis progomis. Tačiau mokyklą baigiame mokėdami, duok Dieve, vieną arba dvi liaudies dainas. O juk reikia visai nedaug. Jeigu muzikos mokytojas kasmet mokinius išmokytų bent po penkias dainas, jie per dvylika mokslo metų mokėtų šešiasdešimt dainų.“

Lietuva neteko erudito, darbštaus ir kruopštaus mokslininko, tarnavusio Lietuvai, brandinusio žmonių širdyse savivoką ir pilietiškumą. Liūdime kartu ir reiškiame nuoširdžią užuojautą bei gilią pagarbą Jo šeimai ir artimiesiems. •

Lietuvos mokslų akademija

Antanas Praškevičius
1934 08 09 – 2022 10 23

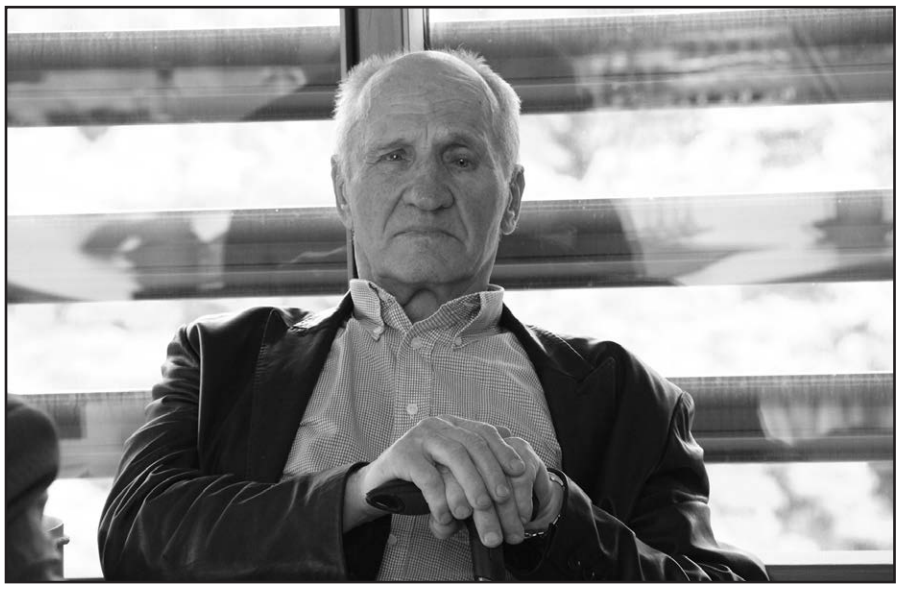

Spalio 23 d., eidamas 89-uosius metus, mirė žymus Lietuvos mokslininkas Antanas Praškevičius – profesorius, habilituotas mokslų daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys (akademikas), Lietuvos sveikatos mokslų universiteto rektorius emeritas, Europos menų ir mokslų akademijos tikrasis narys. 1960 m. baigė Kauno medicinos institutą (KMI), Gydomosios medicinos fakultetą, 1962–1965 m. studijavo Rygos medicinos institute ir Latvijos mokslų akademijos aspirantūroje (biochemija). 1964 m. apgynė medicinos mokslų kandidato (dabar daktaro), 1972 m. medicinos mokslų daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertacijas, 1973 m. suteiktas profesoriaus pedagoginis vardas. Nuo 1990 m. – Europos menų ir mokslų akademijos tikrasis narys. 1990 m. išrinktas Lietuvos mokslų akademijos tikruoju nariu, nuo 2011 m. – jos narys emeritas.

Mokslinę veiklą A. Praškevičius pradėjo 1966 metais: KMI (vėliau – Kauno medicinos universitetas, KMU) Biologinės ir bioorganinės chemijos (Biochemijos) katedros vedėjas, 1972–1977 m. – Farmacijos fakulteto dekanas, 1977–1984 m. – mokslo prorektorius, 1972–1977 m. – KMI Farmacijos fakulteto dekanas, 1973 m. – profesorius, 1977–1984 m. – KMI prorektorius mokslo reikalams, 1984–1991 m. – KMI (nuo 1989 m. Kauno medicinos akademija, KMA) rektorius. Jam rektoriaujant įkurtas Biomedicinos institutas, Slaugos fakultetas, Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus, Kauno medicinos institutas pertvarkytas į Kauno medicinos akademiją, čia pradėjo studijuoti užsieniečiai, Kauno klinikos prijungtos prie KMA.

Akad. A. Praškevičius – vienas medicinos biochemijos pradininkų Lietuvoje. Mokslinių interesų sritys: medžiagų apykaitos ypatumai širdies raumenyje ir kepenyse, esant ūmiai hipoksijai (eksperimentinis širdies audinio infarktas), sunkiųjų metalų įtaka medžiagų apykaitos procesams organizme. Parašė per 400 mokslinių straipsnių, knygų, vadovėlių, 6 išradimų autorius.

Akad. A. Praškevičius – Lietuvos nusipelnęs mokslo veikėjas (1984). Jam skirta Lietuvos valstybinė premija už vadovėlį „Biochemija“ (1978) ir už mokslinių darbų ciklą (1987), taip pat – Švietimo ir mokslo ministerijos premija už vadovėlį „Biochemija“ (2003). Lietuvos mokslų akademijos akademiko Vlado Lašo premijos laureatas (2006), apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiumi (2008).

Akademiko Antano Praškevičiaus mokslinis indėlis lieka mūsų krašto mokslo lobyne. Jis pelnė kolegų ir mokinių pagarbą. Prasmingi Akademiko darbai ir meilė žmonėms liks visų Jį pažinojusiųjų atmintyje.

Lietuvos mokslų akademijos bendruomenė reiškia gilią užuojautą Akademiko artimiesiems. •

Adolfas Laimutis Telksnys
1930 11 24 – 2022 10 24

Spalio 24 d., eidamas 92-uosius metus, mirė profesorius, fizinių mokslų ir informatikos inžinerijos habilituotas daktaras Adolfas Laimutis Telksnys. A. L. Telksnys – lietuviškų skaičiavimo mašinų kūrėjas, interneto plėtros Lietuvoje pradininkas, Kauno technologijos universiteto garbės daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys, Atpažinimo procesų skyriaus ir UNESCO katedros „Informatika humanitarams“ vadovas Matematikos ir informatikos institute, 1968, 1980 ir 2008 m. Lietuvos mokslo premijų laureatas. Apdovanotas Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu, Baltijos asamblėjos medaliu, Vytauto Didžiojo universiteto aukso medaliu, Lietuvos mokslų akademijos atminimo medaliu, Lietuvos valstybės ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiumi, jam skirtas Informacinės visuomenės plėtros komiteto „Naujojo knygnešio“ apdovanojimas, asociacijos „Infobalt“ IT sektoriaus vėliavnešio

apdovanojimas. Paskelbė per 180 mokslinių straipsnių, 6 išradimų autorius.

A. L. Telksnys gimė 1930 m. lapkričio 24 d. Runionyse, Molėtų rajone. Abu tėvai buvo pradinių klasių mokytojai. Būdamas penkerių su puse Laimutis pradėjo lankyti mokyklą. 1941 m. baigė Saldutiškio pradinės mokyklos šešis skyrius. 1941 m. birželio mėn. Lietuvoje prasidėjo trėmimai. Į tremtinių sąrašus buvo įtraukta ir A. L. Telksnio šeima, todėl nieko nelaukdami Telksniai paliko Saldutiškį. 1941 m. rudenį Laimutis išvyko pas tetą ir tęsė mokslus Utenos gimnazijoje, kurioje iki 1944 m. baigė penkias gimnazijos klases. 1944 m. gruodžio mėn. sužinojus, kad bus tremiama Telksnių šeima, pradėjo slapstytis Lietuvoje. Vėliau tėvas Adolfas Telksnys pasikeitė vardą ir pavardę į Jono Ruzgo, o visiems pranešė, kad jis žuvo. 1945 m. A. L. Telksnys pradėjo lankyti Krakių gimnaziją, ją baigė 1948 m. Mokslai jam labai gerai sekėsi net daug nedirbant. Baigus mokyklą pavyko gauti gerą charakteristiką ir 1948 m. jis įstojo į tuometį Kauno universitetą, Elektrotechnikos fakultetą, mokėsi elektrotechnikos specialybės.

1953 m. A. L. Telksnys gavo inžinieriaus elektrotechniko diplomą. Kaip gerą studentą jį globojo pats Kauno politechnikos instituto rektorius K. Baršauskas. Jis pasiūlė iškart po baigimo stoti į aspirantūrą. Tačiau po kiek laiko rektorius pranešė, kad dėl Telksnių šeimos „nepatikimumo“ Laimutis studijuoti aspirantūroje negali. Ieškant išeities buvo pasiūlyta vykti aspirantūrai į Sibirą, bet dėl KGB ten taip pat nebuvo leista studijuoti. Vis dėlto, toks rektoriaus raginimas mokytis paskatino Laimutį mylėti mokslą visą gyvenimą.

A. L. Telksnys, dar būdamas studentu, pradėjo dirbti. Susidarius tokioms aplinkybėms jis nutarė toliau tęsti inžinieriaus darbą Lietuvos valstybiniame projektavimo institute Kaune. Pirmajame darbe Laimutis sparčiai kilo karjeros laiptais – vyresnysis inžinierius, vėliau – Elektrotechnikos

sektoriaus vadovas. Darbo reikalais jam tekdavo dažnai lankytis Maskvoje. Vis pasvajodavęs apie mokslinę veiklą, domėdavosi ir galimybe įstoti į aspirantūrą. Atradęs galimybę, jis slaptai pateikė dokumentus, parašė referatą („Operatorinių metodų panaudojimas sistemų su elektroninėmis lempomis projektavimui“), labai gerai išlaikė egzaminus ir 1957 m. tapo TSRS mokslų akademijos Automatikos ir telemechanikos instituto Maskvoje aspirantu. Disertacijos vadovu buvo paskirtas vienas garsiausių tuo metu TSRS akademikų, statistinių metodų valdymo specialistas V. S. Pugačiovas.

1960 m. gegužės 19 d. A. L. Telksnys Maskvoje TSRS MA automatikos ir telemechanikos institute apgynė kandidatinę disertaciją „Automatinio valdymo sistemų statistinė analizė elektroninio modeliavimo įrenginių pagalba“ ir įgijo technikos mokslų kandidato laipsnį.

Apgynęs kandidatinę disertaciją A. L. Telksnys 1960 m. vasarą grįžo į Lietuvą, kur sutiko užimti Specialaus konstravimo biuro prie Vilniaus skaičiavimo mašinų gamyklos vyriausiojo inžinieriaus pareigas.

1960 m. gruodžio 25 d. vedė Mariją Simą Jūrą Sodnaitytę. 1962 m. susilaukė dukros Audros.

1965 m. spalio 1 d. A. L. Telksnys, įkalbėtas Fizikos ir matematikos instituto (FMI) direktoriaus pavaduotojo Vytauto Statulevičiaus, perėjo dirbti į FMI (nuo 2018 m. Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų institutas), kur tapo Atpažinimo procesų sektoriaus vadovu (iki 2010). Nuo tada visa tolesnė akademinė veikla buvo susijusi su darbu šiame institute.

Nuo 1967 m. iki 1993 m. buvo Fizikos ir matematikos instituto (vėliau Matematikos ir kibernetikos instituto bei Matematikos ir informatikos instituto) direktoriaus pavaduotoju.

1977 m. jam suteiktas profesoriaus vardas. 1994 m. tapo UNESCO katedros „Informatika humanitarams“ vadovu. Nuo 1991 m. – LMA Technikos mokslų skyriaus Elektronikos ir informatikos mokslų sekcijos pirmininkas.

Atsiminsime Adolfą Laimutį Telksnį kaip visad optimistišką, draugiškai bendraujantį, įžvalgų novatorių, sugebantį rasti sprendimus sudėtingiausiose situacijose, užkrečiantį ir kitus siekti, įgyvendinti pažangiausias mokslo, technologijų naujoves Lietuvoje.

Lietuvos mokslų akademijos bendruomenė reiškia gilią užuojautą Akademiko artimiesiems. •

Redakcinė taryba: J. Banys (pirmininkas), A. Bernotas, Z. Dabkevičius, G. Dzemyda, L. Kupčinskas, R. Maskoliūnas, V. Nekrošius, R. Petrauskas, V. Stanys, R. Šiaučiūnas, L. Valkūnas.

Leidinį rengė: S. Aukštinaitienė, A. Bagdonavičienė, I. Berulienė, M. Datkūnaitė, A. Daučiūnienė, R. Daukšienė, L. Milošienė, J. Olechnovičienė, V. Paškauskienė.
Kalbos redaktorė S. Tamulionienė, nuotraukos V. Valuckienės, apipavidalino M. Datkūnaitė.

© Lietuvos mokslų akademija, 2022 | lma.lt | Elektroninio leidinio (PDF) ISSN 2669-1604